

Vlaams
Parlement

ingediend op **740** (2015-2016) – Nr. 2
26 juli 2016 (2015-2016)

Verslag van de hoorzitting

namens de Commissie voor Onderwijs
uitgebracht door Jan Durnez en Vera Celis

over de nota van de Vlaamse Regering

ingediend door viceminister-president Hilde Crevits

over de uitbouw van het hoger beroepsonderwijs

en over de nota van de Vlaamse Regering

ingediend door viceminister-president Hilde Crevits

over volwassenenonderwijs als kansenonderwijs.
Kansen op leren, integreren en kwalificeren,
een leven lang

Samenstelling van de Commissie voor Onderwijs:

Voorzitter: Kathleen Helsen.

Vaste leden:

Vera Celis, Koen Daniëls, Ingeborg De Meulemeester, Kathleen Krekels, Kris Van Dijck, Miranda Van Eetvelde;

Jos De Meyer, Jenne De Potter, Jan Durnez, Kathleen Helsen;

Ann Brusseel, Jo De Ro;

Caroline Gennez, Tine Soens;

Elisabeth Meuleman.

Plaatsvervangers:

Peter Persyn, Grete Remen, Axel Ronse, Willy Segers, Ann Soete, Manuela Van Werde;

Caroline Bastiaens, Sabine de Bethune, Vera Jans, Katrien Schryvers;

Jean-Jacques De Gucht, Francesco Vanderjeugd;

Katia Segers, Steve Vandenberghe;

Elke Van den Brandt.

Documenten in het dossier:

740 (2015-2016) – Nr. 1: Nota van de Vlaamse Regering

742 (2015-2016) – Nr. 1: Nota van de Vlaamse Regering

INHOUD

I.	Toelichting door de deskundigen.....	4
1.	Uiteenzetting door emeritus professor Herman Baert.....	4
2.	Uiteenzetting door Carine Steverlynck	9
3.	Uiteenzetting door Tony Bastijns.....	15
4.	Uiteenzetting door Toon Martens.....	18
5.	Uiteenzetting door Goedeke Verhaeghe	21
6.	Uiteenzetting door Anne Mees	24
II.	Bespreking.....	29
1.	Vragen en opmerkingen van de leden	29
1.1.	Tussenkoms van Caroline Gennez	29
1.2.	Tussenkoms van Ann Brusseel.....	30
1.3.	Tussenkoms van Koen Daniëls.....	31
1.4.	Tussenkoms van Jan Durnez	32
1.5.	Tussenkoms van Kathleen Krekels	32
1.6.	Tussenkoms van Kathleen Helsen	33
2.	Antwoorden van de deskundigen.....	33
2.1.	Repliek van emeritus professor Herman Baert	33
2.2.	Repliek van Carine Steverlynck.....	35
2.3.	Repliek van Goedeke Verhaeghe	38
2.4.	Repliek van Tony Bastijns	38
2.5.	Repliek van Toon Martens	39
2.6.	Repliek van Anne Mees	40
	Gebruikte afkortingen	42

Bijlagen: zie [dossierpagina](http://www.vlaamsparlament.be/dossierpagina) op www.vlaamsparlament.be

Op donderdag 23 juni 2016 werd in de Commissie voor Onderwijs een bespreking gehouden met minister Hilde Crevits over twee conceptnota's die door haar bij het Vlaams Parlement werden ingediend en die (minstens deels) inherent met elkaar verbonden zijn. Het betrof met name de conceptnota over de uitbouw van het hoger beroepsonderwijs (*Parl.St.* VI.Parl. 2015-16, nr. 740/1) en de conceptnota over volwassenenonderwijs als kanseneducatie. Kansen op leren, integreren en kwalificeren, een leven lang (*Parl.St.* VI.Parl. 2015-16, nr. 742/1).

Ter voorbereiding van deze bespreking hield de commissie op dinsdag 21 juni 2016 ook reeds een hoorzitting over deze conceptnota's met een aantal deskundigen uit de academische wereld, uit de onderwijsinspectie en uit het onderwijsveld. Aan het woord kwamen meer bepaald: emeritus professor Herman Baert (Centrum Professionele Opleiding en Ontwikkeling en Levenslang Leren KU Leuven), Carine Steverlynck (onderwijsinspecteur Vlaamse Onderwijsinspectie), Tony Bastijns (algemeen directeur CVO Hoger Instituut der Kempen), Toon Martens (algemeen directeur UC Leuven-Limburg), Goedele Verhaeghe (stafmedewerker coördinatie hbo5 HoGent) en Anne Mees (directeur CVO Tweedekansonderwijs Mechelen vzw). Alle genodigden maakten bij hun uiteenzetting gebruik van een powerpointpresentatie. Deze presentaties zijn terug te vinden op de [dossierpagina](#) van dit verslag op www.vlaamsparlement.be.

I. Toelichting door de deskundigen

1. Uiteenzetting door emeritus professor Herman Baert

Professor *Herman Baert* begeleidde voor de Vlor een verkenningsronde en licht zijn visie op de conceptnota Volwassenenonderwijs toe. Hij gaat daarbij uit van het standpunt van de lerende of potentieel lerende, dus wie er baat bij kan hebben, meer dan vooralsnog het geval is voor volwassen lerenden.

Het groot internationaal onderzoek van John Hattie leverde een percentageverdeling op van volwassen deelnemende individuen, wie blijven deelnemen en wat tot succes leidt. Ook de invloeden die daarbij spelen werden ontleed. Cursisten blijken daarbij het gros van de koek in te nemen. De omkadering is een ander element. Cursistenkant zowel als aanbodkant worden door professor Baert belicht vanuit onderzoeksinzichten maar ook vanuit vier jaar ervaring als cursist in het volwassenenonderwijs. Toch benadert hij alle elementen het meest vanuit de opdracht die hij kreeg van de Vlor om de strategische denkoefening 'Stimuli voor het leren van volwassenen' te begeleiden. De directe vraag luidde hoe men ervoor kon zorgen dat in de volgende tien jaar de kwantiteit zowel als de kwaliteit van leren van volwassenen in stijgende lijn zou gaan. Vlaanderen scoort in dat verband vooralsnog middelmatig.

In eerste instantie gaat de professor in op die vraagstelling. Vervolgens zal hij in de punten 2, 3 en 4 een aantal elementen belichten die als achtergrond dienen om te komen tot relevante accenten en aandachtspunten of aanbevelingen met betrekking tot de conceptnota. Hij wil ook in brede zin ingaan op leerbegeleiding en de performante organisatie die daarvoor nodig is.

De vraagstelling. Vlaanderen kampt met een participatieprobleem voor wat betreft alle volwassenen tussen 25 en 65 jaar. Statistisch is er heel wat discussie mogelijk, maar de score ter zake ligt in de voorbije jaren gemiddeld om en bij de 7 percent. Tegelijk had Vlaanderen wel ingestemd met de Europese 2020-doelstelling van 15 percent deelname van volwassenen aan één of meer leeractiviteiten van korte dan wel langere duur. Wat de formele volwasseneneducatie betreft, behoort Vlaanderen met een deelnamepercentage van ongeveer 13,3 percent op jaarbasis wel tot de Europese top drie, merkt de professor op.

Tegenover dat positieve aspect, staat echter dat de deelname sociaal bijzonder ongelijk is. Uit de Education and Training Monitor 2015 blijkt dat wat betreft opleidingsniveaus de laagst of kortst opgeleiden maar instaan voor 3 percent deelname. In de iets oudere leeftijdsgroepen varieert dat van 6 tot 3 percent. Juist in die levensfasen vinden echter belangrijke transitieplaatsen voor mensen, en wordt van mensen ook ontplooiing, verandering en aanpassing verwacht.

Ook de doelmatigheid van de participatie aan volwassenenonderwijs doet vragen rijzen. Heeft het aanbod ook duurzame impact en leidt het tot leeropbrengsten voor individu en omgeving? Europees, Vlaams en ook bij de spreker zelf leeft de vraag hoe alle volwassenen in hun levensloop en loopbaan voldoende duurzaam met sleutelcompetenties kunnen worden uitgerust – daarbij denkt de professor dan met name aan de zeven sleutelcompetenties voor de 21ste eeuw. Het is dan niet de bedoeling om louter aan te passen aan vereisten van de arbeidsmarkt, maar wel om breder zinvol, constructief, kritisch en verantwoordelijk te kunnen omgaan met alle wijzigende contexten van leven, samenleven, wonen en werken. Dat moet bijdragen tot persoonlijk en collectief welbevinden.

Beantwoordt het volwassenenonderwijs aan die vraag en kan men nog beter doen door de conceptnota in toepassing te brengen? Voor professor Baert dient alles gerelateerd te worden aan een holistische visie op leren. Het gaat dan enerzijds over learning to know and to do – vaak een centraal gegeven in beroeps- en jobgerichte opleidingen – maar ook om wie je bent als individu, om leren leven en samenleven, om je waarden als mens en waarvoor je leeft. Een dergelijke brede benadering leidt tot zowel individuele baten – monetair en niet-monetair – als collectieve positieve effecten. Samenleving en beleid vertonen nogal eens de neiging om alles maar beroepsgericht te maken. Waarbij de professor zich de vraag stelt of er nog niet voldoende van die opleidingen en initiatieven voor beroepsgerichte doelstellingen zijn. Acht men het niet wijzer om via volwassenenonderwijs levensbrede kansen te bieden op levenslang leren en verdere ontplooiing? Hij meent alvast van wel. Professor Baert pleit dan ook nadrukkelijk tegen een dergelijke eenzijdige reductie.

Wat daagt volwassenen uit om te blijven leren? Dat gegeven is vrij goed gekend en de uitdagingen zijn ook opgelijst in het rapport van de Vlor en in de conceptnota. Dat alles vergt echter levensbrede en levenslange ontwikkelingen. Zo is met technologie omgaan niet langer louter een kwestie van jobs, maar net zo goed van een specifieke geletterdheid om zich te kunnen handhaven in de maatschappij. Het gaat ook om het begrijpen van politieke evoluties zoals het waarom van een referendum zoals in Groot-Brittannië, van het gevoel van mondialisering en de effecten van het inwijken van ontelbare vluchtelingen, van het behoud van de individuele lokaliseringsbehoefte: waar voelt men zich thuis? Dat alles doorkruist elkaar en benadrukt voor de professor het belang van een holistische en samenhangende benadering. Kennis en inzicht zijn belangrijk, naast ook vragen over zingeving en persoonlijke ervaringen en toekomstvisie. Ook dat is leren, zowel in het gewoon als in het volwassenenonderwijs.

Professor Baert bracht zelf samen wat er allemaal in de diverse internationale onderzoeken wordt aangevoerd over volwassen lerenden. Hoe stelt men zich die burger, die volwassene die leert voor? Een rist kenmerken worden aangebracht die minstens voor de helft, zo niet allemaal, aanwezig zouden moeten zijn opdat de volwassene zou leren en zou blijven leren. Zo zou men moeten geloven dat er verbetering mogelijk is door zelf zaken in handen te nemen. Er moet een reflectief nadenken aanwezig zijn en een anticipatief termijndenken over levensloop en loopbaan. Er moeten leerambities zijn en men moet in staat zijn om leervragen en -thema's aan te brengen. Zo gaat het een eind door, stelt professor Baert. Dat vormt dan samen het beeld van de ideaal lerende volwassene.

In welke omgeving gedijt die lerende volwassene dan, luidt de volgende vraag? Belangrijke elementen daarin zijn een persoonlijke benadering, psychologische veiligheid, waardering van het leren, een relationeel klimaat waarbinnen men mensen kan ontmoeten en dan specifiek collega-cursisten en docenten of leerbegeleiders. Die mensen dienen authenticiteit uit te stralen en respectvol op te treden, moeten openstaan en veeleer een stimulerend dan een denigrerend discours te voeren.

Ander relevant aspect is de nodige leerhulp. Vaak is het moeilijk te duiden waarom men voor een bepaalde leerrichting heeft gekozen. Antwoorden op de vraag wat men er wil leren, wat er al geleerd is, waarin men zichzelf wil verbeteren, blijkt doorgaans, zelfs voor hoogopgeleiden, bijzonder moeilijk te zijn. Dat alles wijst er volgens professor Baert ook op dat mensen ruimte nodig hebben om te onderhandelen over hun leertraject. Ze moeten kunnen uitmaken waar voor henzelf de relevante accenten worden gelegd, namelijk op dat wat zij nodig hebben uit het aanbod en niet op wat ze al kennen en kunnen.

Uit al die bevindingen rond volwassenen die leren en hun leeromgeving moet men concluderen dat één begrip alsmaar prominenter naar voren komt in literatuur, onderzoek en praktijk, namelijk zelfsturing. Volwassenen moeten zelf tot bepaalde vragen en antwoorden kunnen komen. Zo moeten ze zelf aanvoelen wanneer het nodig is te leren in het kader van hun werk, en zelf beseffen dat het soms nodig is dingen op te zoeken over aspecten van het eigen vakgebied of rond zaken die hen interesseren. Of ze moeten affirmatief kunnen stellen dat ze altijd wel iets zinvol vinden om te leren.

De realiteit is evenwel dat die zaken niet opgaan voor de doorsnee-volwassene. Met het concept van complete zelfsturing gaat men uit van iemand die alle paden kent en vindt en ook over de tools beschikt – adressen vinden, informatie decoderen, betaalmogelijkheden hebben – om de kansen aan te grijpen. Dat is veel vaker niet dan wel het geval. Er is dan ook een strategie nodig om de participatie van volwassenen in het leerproces binnen het volwassenenonderwijs te bevorderen.

Voor wie is het volwassenenonderwijs dan bedoeld? De conceptnota stelt in eerste instantie dat men zich richt op de meest kwetsbaren. Semantisch wringt dat voor professor Baert. De terminologie is afkomstig uit de armoedebestrijding, de welzijnssfeer en de geestelijke gezondheidszorg. Daar is dat begrip op zijn plaats, maar hij betwijfelt of dat ook zo is voor het volwassenenonderwijs. Als men door die specifieke bril kijkt, wordt de realiteit daardoor ook als dusdanig gedefinieerd, stelt hij, en dan handelt men daar ook naar.

Professor Baert heeft dan ook geprobeerd om de desbetreffende passages in de conceptnota te identificeren en ze te verbeteren. Om zich te handhaven in een snel veranderende maatschappelijke context, om meer persoonlijke keuzes te kunnen maken en ze te kunnen verantwoorden is het noodzakelijk om te voorzien in een toenemende mate van educatie, scholing en opleiding. Dat geldt volgens de spreker voor alle volwassenen, omdat iedereen zonder uitzondering zich geconfronteerd weet met ingrijpende transities in alle domeinen van het leven. Het volwassenenonderwijs moet zich dan ook als doelgroep op alle volwassenen richten, stelt de professor. Dat moet ertoe leiden dat elkeen kan bijblijven en zich uiteindelijk verantwoordelijk weet aan te passen aan transities, uit eigen motivatie.

De spreker preciseert dat zowel in de basiseducatie als in het volwassenenonderwijs natuurlijk wel blijvend aandacht vereist is voor kansengroepen. Die mensen noemt hij kwetsbaar omdat ze de opportuniteiten niet altijd, dan wel onvoldoende zien, en dus ook niet voldoende in staat zijn ze te benutten. Hij heeft in die zin

een lijst van specifieke doelgroepen. Voor hem is het verder ook van uitermate groot maatschappelijk en educatief belang dat er gemengde groepen zijn met mensen van heel verschillende achtergrond op het gebied van opleiding, etnisch en cultureel. Zeker in volwassen leeromgevingen blijkt dat een grote hefboom het gezamenlijk leren is, van en met elkaar. De gemengde groepen weerspiegelen – mits voldoende differentiatie – bovendien de democratische samenleving die men wil zien groeien.

Wat kan het doel en vertrekpunt zijn van die volwassen lerenden in het volwassenenonderwijs? De conceptnota verwijst volgens professor Baert al te gemakkelijk naar de definitie van volwassenenonderwijs uit het decreet van 2007. Dat moet geactualiseerd, stelt hij. Volwassenenonderwijs heeft als doelstelling om in het perspectief van levenslang en levensbreed leren, en dat via een tweede weg en na een eventueel onafgewerkt en niet succesvol traject in basis- en secundair onderwijs, de cursisten een en ander bij te brengen opdat zij ook geïntegreerd worden en inzetbaar blijven op de arbeidsmarkt. Behalve een job vinden en opleiding en vorming is het van belang een plaats te houden op de arbeidsmarkt en moet er van een brede vorming sprake zijn waarin zingeving, waarden, betekenissen en levensverhalen een plek vinden. De spreker betreurt in dat verband zeer dat er een opdeling wordt gemaakt tussen NT2 en volwassenenonderwijs en stelt dat ook daar een weg naar integratie openligt. Voor professor Baert moet een cursist kunnen aansluiten bij een van de vijf niveaus van de Vlaamse onderwijs- en kwalificatiestructuur. Vijf verwijst dan naar het hoger beroepsonderwijs. Zelf vindt de spreker het zinvol om een soort van contact en samenwerking met het volwassenenonderwijs te behouden omwille van de kwetsbare doelgroepen die er moeite mee hebben om transities te maken in hun leerloopbaan. Zij moeten wennen aan nieuwe omgevingen en hebben extra aandacht en ondersteuning nodig. Via instaptrajecten in een samenwerking met CVO's zou dat mogelijk moeten zijn, meent professor Baert. Hbo5 kan voor hem integraal in het hoger onderwijs ondergebracht worden, maar een breuk maken, leidt onherroepelijk tot verlies, onderstreept hij.

Wat is het vertrekpunt? De OESO ging na wie er een leervraag heeft: deelnemers aan volwasseneducatie en niet-deelnemers. Er zouden 18 percent Vlamingen een leervraag hebben, geven de OESO-cijfers aan. Dat impliceert dat ze een intentie vertonen om deel te nemen, een programma kennen waaraan ze willen deelnemen en weten wat men daar wil leren. Daarnaast staat de overgrote massa Vlamingen zonder leervraag en ook de Vlamingen die wel participeren aan volwassenenonderwijs maar niet eens een leervraag hebben. Ervan uitgaan dat de vraagkant zichzelf wel aandient als er een geweldig systeem van volwassenenonderwijs wordt opgezet, is volgens de professor dan ook een bedrieglijke voorstelling. Hij preciseert dat er een heel proces voorafgaat aan het ontstaan van een leervraag. In eerste instantie moet men erkennen dat een probleem of behoefte in leven en/of werk kan aangepakt of verholpen worden door leren. Vervolgens moet de wil om te leren groeien, om dan finaal uit te monden in een vraag. De subjectieve sociale norm – de al dan niet stimulerende houding van anderen – blijkt dan van uitermate groot belang. Juist dat ontbreekt bij mensen met een leerhandicap of een negatief leerverleden. Ze worden op leerintenties met de nek aangekeken en beschouwd als aanstellers.

Gemeenschappelijk is voor iedereen een 'leerblad' aanwezig dat nooit onbeschreven is, zelfs voor bijvoorbeeld mensen in armoede. Zij leerden heel wat inzake overleven. Ook dat kan een uitgangspunt zijn en kan worden gedeeld met anderen. Leermaterie hoeft niet enkel uit het leerplan te stammen of van de docent te komen. Professor Baert onderzocht in 2009 met anderen wat de werkelijke redenen zijn waarvoor mensen aan vorming, training of opleiding deelnemen, zowel vanwege stimulerende factoren als de leidinggevenden, als van deelnemers. Er zijn een 50-tal redenen bijeengesprokkeld. De professor somt er

enkele op die in geen enkel officieel document als leerdoel worden aangehaald. Blijvend goed presteren, het individueel leervermogen stimuleren, niet dommer worden als volwassene en dus het leervermogen onderhouden, mentaal fit blijven, de eigen kennis kunnen aftoetsen, een gevoel van professionaliteit hebben, nieuwe energie tanken, toevallig iets waardevols ontdekken, sociale relaties opbouwen en onderhouden. Spreker acht dergelijke doelen enorm belangrijk. Om volwassenen aan te trekken voor het volwassenenonderwijs moet er op een veelvoud van motieven worden ingezet.

Professor Baert concludeert voor wat betreft de conceptnota dat het een mooie aanzet is, maar dat heel wat punten nog meer profilering en gewicht vergen. Dat zegt overigens ook de Europese Commissie, die stelt "implementing the reforms will require major efforts from a wide array of actors.". Een brede groep actoren moet grote inspanningen leveren. 13,8 percent neemt deel aan volwassenenonderwijs in België, zo staat er. Dat moet eigenlijk Vlaanderen zijn, merkt professor Baert op. De tevredenheid over de leeromgeving is echter matig en de kwaliteit, gemeten aan objectieve elementen, is dat ook. Bepaalde landen zoals het Verenigd Koninkrijk overklassen Vlaanderen op een riante manier.

De inzet van een nieuw decreet moet erin bestaan om in de leerbegeleiding in de meest ruime zin – doceren, aanbrengen, ondersteunen van ICT-studie, van werkplekleren, van wederzijds leren – volwassenen centraal te stellen en te zorgen dat centra meer beleidsvermogen krijgen. Dat houdt in dat veel intensiever ingezet dient te worden op volgende elementen: exploreren en articuleren van leervragen, zeker voor laag- en kortgeschoolden en kansarme doelgroepen; aansluiten bij wat al verworven is, gericht op holistische vorming, maar ook competentieontwikkellende opleiding; een slimmere modularisering, wat meer combinatiemogelijkheden biedt (maar minder dan de naar verluidt 4000 modules) en in functie van deelnemergestuurde trajecten; gecombineerde leervormen. Juist voor volwassenen is het duaal leren van doorslaggevend belang. De professor vindt dan ook dat men niet moet wachten op het experiment in het secundair onderwijs en in het volwassenenonderwijs alvast met proeftuinen moet beginnen. Een continue evaluatie is noodzakelijk evenals competentieassessment in dialoog, net als ondersteuning in keuze, het leren zelf en trajectbegeleiding. Voor de centra houdt dat een spinnenwebmodel in met meerdere vestigingsplaatsen waardoor ze regionaal aanwezig zijn en kunnen praten met welzijnswerkers, gezondheidswerkers, vakorganisaties, buurtcomités enzovoort. Daartoe is er dan ook voldoende en gekwalificeerd personeel nodig. Zij kunnen naar het mogelijke doelpubliek toegaan en moeten al wat is opgesomd helpen realiseren. In die zin is ook nog werk aan de winkel, stelt de professor.

Om een deel van de programmatie op maat te kunnen leveren is daarenboven meer beleidsvoerend vermogen essentieel, gaat hij verder. Dat laat toe lange trajecten te vermijden om een opleiding te mogen inrichten. Het verraste de professor dan ook dat de conceptnota amper iets vermeldt over de professionalisering van het personeel en de types daarbinnen. Hoe dan ook is er een zekere schaalgrootte nodig volgens hem.

De conceptnota en een later daaruit voortkomend decreet zijn van groot belang, maar toch zou professor Baert ook nog graag een groeipad opgenomen zien in begroting, koepeldecreet of een ander beleidsdocument. Men moet er alles aan doen om – in het algemeen belang – de huidige 13,8 percent op 20 percent te brengen. Er is tevens regionaal educatief overleg en afstemming vereist voor een behoeftedekkend en samenhangend aanbod dat de organisatie van schakeltrajecten toelaat. Vlaanderen kijkt in dat verband terug op spijtige en slechte ervaringen van experimenten die opstarten en dan weer afgebroken worden. De opdrachten van het Vlaams Ondersteuningscentrum voor het Volwassenenonder-

wijs moeten onder de loep worden genomen en zouden qua methodiekontwikkeling en deskundigheidsbevordering nog versterkt kunnen worden.

2. Uiteenzetting door Carine Steverlynck

Carine Steverlynck, van de Onderwijsinspectie, licht de voornaamste inzichten toe en vertrekt daarbij vanuit de vraag hoe het werkelijk gesteld is met de kwaliteit van het volwassenenonderwijs. Als onderwijsinspecteur doet ze bij die beoordeling graag een beroep op haar doorlichtingservaring en de inzichten uit thematische onderzoeken, bijvoorbeeld rond NT2, rond de ervaringsdeskundigen inzake armoede en sociale uitsluiting, over Kansen Keren en over de kwaliteit van begeleiding in de kinderopvang. De focus legt ze bij het secundair volwassenenonderwijs en de basiseducatie. Hbo5 en de SLO behoren sinds 2006-2007 niet meer tot de bevoegdheid van de inspectie. Daarop gaat de spreekster dus niet in.

Kwaliteit van het volwassenenonderwijs vindt ze een bijzonder moeilijk te vatten begrip dat draait om meer dan 300.000 unieke inschrijvingen, 29 studiegebieden en 303 opleidingen in 2014-2015. Enkele opleidingen zijn duidelijk dominant. Het gaat daarbij vooreerst over NT2, gevolgd door het integrale taalaanbod en twee varianten in het ICT-aanbod. Op enige afstand volgen dan de beroepsopleidingen en algemene vorming. Daar ressembleren ook enkele aspecten van persoonlijke ontwikkeling onder. Troef bij uitstek van het volwassenenonderwijs in de bestaande vorm is de maatschappelijke zingeving. Dat is alom duidelijk en erkend, ook in de conceptnota. Vergrijzing en verzilvering, sociale cohesie en sociale promotie voor de nieuwe Vlaming zijn andere elementen. Het aanbod is zeer breed met een groot potentieel bereik en laagdrempelig, zeker inzake kostprijs. Nederlanders en Fransen aan de landsgrenzen hebben overigens ruimschoots het 'goedkope' volwassenenonderwijs in Vlaanderen ontdekt.

Het netwerk van lesplaatsen is dicht en fijnmazig. Uit de inspectiedatabank blijkt dat voor schooljaar 2014-2015 over heel Vlaanderen gespreid maar liefst 1734 lesplaatsen beschikbaar zijn. De centra voor volwassenenonderwijs blijken bovendien goede marketeers en hebben voor het eigen aanbod een degelijk promotiebeleid uitgewerkt. Ze verkopen hun zaak goed en hebben de mogelijkheid om een modulair aanbod in te richten met tussentijdse certificering. Voor wie dus bijvoorbeeld vanuit het secundair onderwijs overkomt naar het volwassenenonderwijs is dat een grote troef. Van de vakken waarin men goed was, kunnen de credits meegenomen worden om zo sneller in de modulaire structuur te evolueren. De centra organiseren ook steeds meer van die leertrajecten op maat. De spreekster noemt dat een positieve evolutie.

Het volwassenenonderwijs werkt met opleidingsprofielen en netoverschrijdende leerplannen voor heel Vlaanderen. Ze zijn overal gelijk. Het volwassenenonderwijs kent een benijdenswaardige transparantie, stelt de spreekster. Er zijn ook zeer sterke beroepsopleidingen, al geldt dat niet voor elke opleiding. Voorbeeld van een sterke beroepsopleiding noemt ze het studiegebied Personenzorg. De beginnende professional wordt er goed voorbereid via duaal leren met de helft praktijkleren en de helft contactleren.

Wat men te vaak uit het oog verliest, zijn de zeer unieke opleidingen in het volwassenenonderwijs zoals die van ervaringsdeskundige in de kansarmoede en sociale uitsluiting. Men probeert er kansarmen op te leiden met de kennis en ervaring die ze intrinsiek hebben. Dat moeten de bruggenbouwers worden in Kind en Gezin, VDAB, CLB. Zo zijn er ook cursussen Vlaamse gebarentaal, bibliotheekopleiding, begeleider-animator voor bejaarden, muziekinstrumentenbouw, smeden, boekbinden, bouw, textiel, exotische talen (met niet minder dan 17 talen in het aanbod) enzovoort. Ook het aanbod voor gedetineerden biedt een

maatschappelijke meerwaarde. In 2007 zette de decreetgever in op gecombineerd onderwijs waarvoor ook bonussen werden toegekend.

Een verdienste van het decreet van 2007 is volgens Carine Steverlynck dat de centra massaal de stap hebben gezet naar digitalisering. Zo werd ook ingezet op afstandsonderwijs. Er gebeuren geen doorlichtingen meer zonder dat het gecombineerd afstandsonderwijs, al dan niet via legale trajecten, ook mee wordt besproken.

Spreekster noemt het ook een opmerkelijke evolutie dat de groeiende aandacht voor leerlingondersteuning en trajectbegeleiding een boost kreeg. Slechts twee studiegebieden – NT2 en algemene vorming – worden daarvoor omkaderd. Er gebeurt evenwel veel meer dan het krijgen van wat omkadering, stelt de spreekster, die meteen ook de hoop uitdrukt dat met het recent goedgekeurde geletterdheidsaanbod in het opleidingsprofiel er nog een extra boost komt.

Het beleidsvoerend vermogen van een organisatie is cruciaal. Sinds 2007 is een soort van gedragen gedeeld leiderschap geïnstalleerd in quasi alle centra. Er is ook een middenkader uitgebouwd. Dat volstaat volgens de spreekster weliswaar nog niet, maar dat de centra dit doen, verdient volgens haar wel een pluim gezien de zeer beperkte omkadering.

Ze staan bovendien in voor kwaliteitszorg ten aanzien van de cursist. De tevredenheid van die cursist wordt gemeten, soms in te grote mate en soms te weinig efficiënt. De klant is echter wel degelijk sleutelfiguur voor de marketeers die de centra zijn. Cursisten blijken bij onderzoek en inspectie de volwassen aanpak en betrokkenheid van de leerkrachten te waarderen. Vooral het niet-schoolse leerklimaat kan rekenen op veel bijval. Er zijn ook nog groeimogelijkheden.

De spreekster belicht daarna de werkpunten en uitdagingen voor het volwassenonderwijs. Bij doorlichtingen stuit de inspectie nog steeds op zeer grote kwaliteitsverschillen tussen de diverse centra. Dat baart zorgen. Ook het beleidsvoerend vermogen blijkt in wisselende mate aanwezig. Leiderschap varieert danig en mindere kwaliteit is vaak gelinkt aan minder onderwijskundig leiderschap. Organisatorisch zit het dan wel goed qua leiderschap terwijl het daaraan ontbreekt inzake kernprocessen zoals leren en onderwijzen.

Andere reden is dat sommige centra geen strategische keuzes hebben gemaakt inzake profilering. Ze willen alles doen en dat impliceert vaak ook dingen minder goed doen. Een zeer ruim aanbod vergt aandacht die gespreid wordt over 50 tot 60 opleidingen en dat ligt moeilijk. In centra met duidelijke profilering is niet zelden de betere onderwijskwaliteit te vinden. Spreekster pleit daarmee niet voor verschraving, maar wel voor bijvoorbeeld meer geprofileerde centra naast elkaar.

Ook de proactiviteit van het beleid kan enorm verschillen. Het gaat dan om de aanpak van uitdagingen en vernieuwingen, om hoe men evoluties ziet, samenwerkt en dingen opvolgt. De centra hebben al heel wat autonomie, maar toch moet men vaststellen dat nogal wat de grenzen van hun beleidsruimte niet kennen. Ook dat speelt mee in de vastgestelde kwaliteitsverschillen.

Andere uitdaging is de dalende belangstelling voor talen en ICT. De cijfers laten duidelijk zien dat sinds het voorgaande decreet, met de registratie vanaf 2008-2009 tot het schooljaar 2014-2015, ICT met 40 percent en talen met ongeveer 20 percent is afgenomen. Er zijn anderzijds ook een aantal flinke stijgers. Maar er zijn dus redenen tot bezorgdheid, zo blijkt.

Het volwassenenonderwijs wordt ook gekenmerkt door het systematisch inzetten van bepaalde beroepsopleidingen, zoals Mode en Voeding, voor persoonlijke doeleinden. Het toenemend ecologisch bewustzijn heeft van recyclage van oude kleding een trend gemaakt en dan biedt het volwassenenonderwijs de ideale opleidingen, zij het niet in een beroepsgerichte leeromgeving zoals Mode. Er is nog Huishoudelijk Onderwijs, maar de numerieke deler en dus omkadering ligt lager. Daardoor is er vermenging. Hetzelfde fenomeen doet zich ook voor in het studiegebied Voeding. Opleidingen kok, hulpkok of kelner worden niet zelden aangevat om bijvoorbeeld zelf een goede amateurkok te worden. Dat wordt vooralsnog geaccepteerd. Toch meent de spreker dat erover moet worden nagedacht of dit wel zo'n goede zaak is, onder meer in het licht van het GKK.

Ook de conceptnota erkent dat het werkveld versnipperd is, stelt Carine Steverlynck vast. In die zin kan dus nog winst worden geboekt, en dan is de rationele inplanting een belangrijk gegeven.

Het volwassenenonderwijs zit in een heel concurrentieel model. Gezonde concurrentie is positief en zet aan tot kwalitatieve invulling, onderstreept de spreker. Het mag evenwel niet leiden tot een gebrek aan samenwerking tussen de centra onderling of tot een gebrekkige doorstroming van CBE naar CVO. Het mag de kwaliteit niet bedreigen en de expertise mag er niet onder lijden. Zo kan het voor de spreker niet dat sommige centra uitblinken in iets en andere juist niet de weg vinden om dat goed te organiseren of aan te brengen. Men mist een algemene kwaliteitsontwikkeling, maar ook een platform. Er weerklinkt her en der dan ook heimwee naar de consortia.

De centra kennen een wisselende samenwerking met de stakeholders. Soms verdienen centra een pluim omdat ze een zeer lucratief project realiseren met een stakeholder, of met bijzonder sterke concepten komen en heel creatief zijn. Zo gaat het echter niet overal.

Flexibiliteit en programmatie zijn een ander heikel punt. De centra beschikken niet altijd over de mogelijkheid om zich flexibel op te stellen. Volwassenenonderwijs is een trendgevoelige sector waarin de trends elkaar voortdurend afwisselen. Daarnaast erkent zelfs de conceptnota dat de procedures vrij complex zijn.

Het volwassenenonderwijs hinkt volgens haar vooral achterop waar het gaat om datamonitoring en databeleid. Dataloepprojecten, zoals die reeds voor het leerplichtonderwijs gelden, worden vertraagd ingevoerd voor het volwassenenonderwijs. De centra hebben het daarom veel moeilijker om een evidencebased-beleid te voeren.

Tegelijk houden ze nauwlettend in de gaten hoe het staat met hun cursistentevredenheid. De kwaliteitszorg waarbij men naast de leraar gaat staan en erop toeziet dat ook die zichzelf in vraag stelt, kan evenwel nog beter.

Carine Steverlynck gaat daarna in op het tweedekansonderwijs. Het is een van de speerpunten in de conceptnota en sterk in opmars. Steeds meer mensen vragen naar de mogelijkheden in het tweedekansonderwijs voor hun kinderen die ongekwalificeerd uitstroomden uit het leerplichtonderwijs. Tweedekansonderwijs krijgt een echte maatschappelijke betekenis en biedt antwoorden voor die ongekwalificeerde uitstroom. Het gaat om sterke modulaire aanbieders die de puzzelblokken zeer goed in elkaar weten te passen. Mensen kunnen via het volwassenenonderwijs en dat tweedekansaanbod echt gecertificeerd raken voor de competenties en eindtermen die al aanwezig zijn. Ze hoeven niet alles over te doen en kunnen rekenen op maatwerk. De centra zetten sterk in op trajectbegeleiding en trajecten op maat. Daarbij wordt dan ook zeer nauwgezet aandacht besteed aan een gedegen intake.

Er wordt goed werk geleverd en men wisselt vaak expertise uit. Bij de intake wordt expliciet de multiproblematiek van de cursist in acht en onder de loep genomen. Wie in het tweedekansonderwijs terechtkomt, heeft een rugzak, stipt de spreker aan: leerstoornis, negatieve faalangst, slechte ervaringen enzovoort. Alles wordt degelijk in kaart gebracht en geklasseerd onder de noemer leerbelemmerend of leerbevorderend. De inschatting gaat zeer breed. Men is werkelijk zeer cursistgericht. De expertise inzake intake wordt gedeeld, wat Carine Steverlynck een mooi project noemt. Bovendien probeert men al een gezamenlijk vrijstellingenbeleid te voeren. Er zijn nog kinderziekten in het project, maar dat vindt de spreker in dit stadium vrij normaal en acceptabel. Ze ziet vooral dat het om een relevant project gaat waar hard aan wordt gewerkt. De 34 aanbieders van volwassenenonderwijs komen samen in een federatie en ontmoeten elkaar. Dat biedt opportuniteiten om een helikopterzicht te houden op de sector en expertise uit te wisselen.

Ook het tweedekansonderwijs kent echter uitdagingen en werkpunten. Het baart haar vooral zorgen dat in het kader van de controle van het tweedekansonderwijs ten aanzien van het aanbod AAV is gebleken dat een relevant aantal opleidingen niet de erkenningsvoorwaarden of eindtermen haalt. Er zijn diverse oorzaken aan te wijzen. Zo speelt zeker het toepassen in een betekenisvolle context een rol. De cursist krijgt de kennis, maar de brug naar het toepassen ervan, is nog niet voltooid. Eindtermen vergen echter dat ook dat aspect wordt volbracht om erkenning te krijgen.

Een gelijkaardig probleem stelt zich inzake de probleemoplossende vaardigheden. Uit de PISA-onderzoeken blijkt dat Vlaanderen ook daarin niet goed scoort. Er gaat te weinig aandacht naartoe.

Voorts stelt de heterogeniteit het tweedekansonderwijs voor een grote uitdaging. Cursisten in een klas die algemene vorming volgen, stammen vaak uit volkomen andere beroepsopleidingen. Grote vraag is dan hoe men met die mensen in een functionele context kan werken. Hoe kan men eventueel de brug maken naar de beroepsopleiding? Dat vergt elementen van binnenklasdifferentiatie, en vergevorderd differentiëren, open en andere leervormen. Die kaap wordt nog altijd moeilijk gerond, niet omdat leraren het niet willen, maar doorgaans omdat ze niet weten hoe dat aan te pakken. Dit is volgens de spreker een zeer belangrijk element.

Andere zorgpunten zijn de niveauverschillen tussen de centrale examencommissie en het volwassenenonderwijs. De centra luidden na onderzoek ter zake zelf de alarmbel. De kreet weerklinkt al enkele jaren en het lijkt de spreker de hoogste tijd om dat eens nader onder de loep te nemen. Verschillen tussen verschillende instanties bij het uitreiken van een diploma secundair onderwijs, lijkt haar geen gezonde situatie. Hetzelfde geldt voor het leerplichtonderwijs.

Bij het opleidingstraject AAV, Aanvullende Algemene Vorming, dient een kritische opmerking gemaakt. Bij doorlichtingen wordt met de regelmaat van een klok vastgesteld dat cursisten een opleiding volgen op tso-niveau, maar tegelijk alle algemene vorming via het bso behalen. Dat is ook niet onlogisch, aangezien hen wordt meegedeeld dat ze ook met het minimumpakket hoe dan ook een diploma secundair onderwijs behalen. De centra komen hun wettelijke verplichtingen wel na en geven aan wat cursisten eventueel kunnen doen om verder te studeren, maar dat gaat niet ver genoeg. De wetgeving is in dat verband allicht niet toereikend, stelt de spreker.

Men wordt sterker in gespecialiseerde leerondersteuning, maar het blijft een uitdaging voor de centra om het allemaal te blijven volgen. Of met het tweedekansonderwijs ook werkelijk de meest kwetsbare doelgroep wordt bereikt,

betwijfelt Carine Steverlynck ten eerste. De doorstroom van CBE naar CVO is onbestaand en de voorbereidingsmodules CBE telden het laatste schooljaar welgeteld 93 cursisten, wat op Vlaams niveau bitter weinig is. Cursisten die geen diploma van secundair onderwijs hebben, bereiken het tweedekansonderwijs niet en blijven in minder betaalde jobs zitten. Anderstaligen zijn gespreid aanwezig, maar ook voor hen kunnen volgens de spreker nog meer inspanningen worden geleverd.

Wat het delen van expertise en inhoudelijke samenwerking betreft, is er een goed begin en veel goede wil, en de federatie helpt, maar er is zeker nog groeimarge.

De problematiek van oneigenlijk gebruik van modules uit het tweedekansonderwijs blijft een feit: het is kosteloos en vooral taalcursisten hebben dit ontdekt. Er zijn vooralsnog geen inschrijvingskosten en het is niet verboden om onder meer de bijspijkertrajecten te volgen. Er zijn oplossingen mogelijk met het oog op meer efficiëntie.

Het blijkt niet vanzelfsprekend om bijvoorbeeld bij cursisten in een VDAB-traject enthousiasme te vinden voor het volgen van een traject AAV. Het belang van een diploma secundair onderwijs wordt weliswaar erkend, maar toch is het niet altijd onderkend. Ook samenwerking met stakeholders vormt nog een uitdaging.

Wat betreft de basiseducatie, geeft het meest recente GIA-rapport aan dat de wijze waarop de dertien CBE's omgaan met het lesurenpakket verschilt. ICT-opleidingen variëren zo in aandeel van 2 tot 29 percent van het lestijdenpakket. Zo ook voor bijvoorbeeld Maatschappijoriëntatie. Mogelijke redenen zijn onderzocht. Zo blijkt dat centra met heel veel cursisten ICT en MO, heel sterk inzetten op de uitdagingen van de vergrijzing. Meer dan 75 percent van die cursisten is 55-plusser.

Troeven van de CBE's zijn vooral de prima resultaten bij kwaliteitstoezicht en de stabiliteit van de ploeg. Er volgt zelden of nooit een 'voldoet niet' op controles en de directeurs blijven met evoluties meegaan. Diezelfde stabiliteit ontbreekt in het volwassenenonderwijs veel meer. De stabiliteit uit zich ook in het doorspelen van informatie. De CBE's zijn sterk lokaal ingebed en profileren zich als ambassadeurs voor laaggeschoolde cursisten, en dat met stip. Ze hebben zich daarvoor gefedereerd en staan op de barricaden waar nodig. Het GIA-rapport en doorlichtingen wijzen uit dat het bijzonder sterke trajectbegeleiders zijn. Maatwerk is hun handelsmerk en ze weten steeds perfect de opleidingenpuzzel te leggen.

Welke werkpunten en uitdagingen zijn er nog voor de CBE's? In eerste instantie dient de irrationele inplanting van het geletterdheidsaanbod te worden aangepakt. De diverse visies staan naast elkaar, meent de spreker uit de doorlichting te kunnen afleiden. De federatie is daarom met een visieoefening bezig, die een duidelijker profilering moet opleveren.

Het doelpubliek is niet altijd wat men zou verwachten en varieert volgens de spreker misschien wel te zeer van centrum tot centrum. Zo kan de vraag gesteld of er ook geen jonge mensen gebaat zijn bij een ICT- of MO-opleiding.

Doorstroom naar en samenwerking met de CVO's blijft een werkpunt. De CBE's zijn sterk betrokken op hun cursisten maar het emanciperend gehalte van de benadering neigt soms naar het protectionistische. De sector erkent dat en wil hierop inzetten.

Algemeen probleem in het volwassenenonderwijs is de infrastructuur en de leeromgeving, maar ook CBE's kampen hiermee, en dat verwacht men toch niet meteen. En ten slotte moet de datageletterdheid in het volwassenenonderwijs in het algemeen toenemen, maar zeker ook in de CBE's.

De spreekster overloopt daarna nog enkele inzichten. Er is een globale en brede visie, die allicht ook daardoor wat onduidelijk is. Er is autonomie, en dat is goed, maar de verwachtingen zijn nog altijd niet expliciet. Wil men dat cursisten om persoonlijke redenen in een beroepsopleiding zitten? Het is vooralsnog niet verboden. Ook die aspecten vragen om een iets meer solide aanpak.

De beleidsruimte is niet gekend op het werkveld. De sector kent een complex en contraproductief financieringssysteem. De beste omkadering krijgt men voorlopig nog als men de meeste cursisten in één klas onderbrengt en er het minst goed voor zorgt, stelt de spreekster. Hoe minder maatwerk en trajectbegeleiding, en hoe meer in één klas, des te meer middelen. Ook een ander doelgroepenbeleid en een andere omkadering zijn aangewezen.

Concurrentie speelt de sector parten en er is vraag naar meer ondersteuning op de werkvloer. De vernieuwingsdynamiek is te weinig onderbouwd. Die moet gevoed worden vanuit praktijkrelevant en beleidsvoorbereidend onderzoek. Volwassenenonderwijs staat steeds op de laatste rij als het gaat om de toekenning van onderzoeksbudgetten. De infrastructuurproblematiek in het onderwijs is algemeen, maar is in deze toch nog net iets anders.

In het volwassenenonderwijs wordt een personeelsbeleid gevoerd zoals in het leerplichtonderwijs. Zulks is evenwel niet altijd compatibel met de modulariteit of het flexibel, behoeftedekkend en -gericht denken. Zo moet die onderwijsvorm rekening houden met zomer- of vakantieaanbod.

Kwaliteitstoezicht stimuleert kwaliteitsontwikkeling. Bij opvolgingsbezoeken na een onvoldoende wordt de inspectie vaak verrast door totaal vernieuwde opleidingen. Met één controle op tien jaar gebeurt het toezicht allicht wel te weinig.

Hoe staan de centra tegenover de geplande hervormingen? Ze voelen zich enigszins ontmanteld en vleugellam en weten zich geconfronteerd met heel veel uitdagingen, met een bottleneck. En dan is er nog het GKK, het geïntegreerd kwaliteitskader, de onzekerheid over de daling in ICT en talen en de personeelskwesties die daaruit ontstaan. Sommige centra reageren feller op conceptnota's dan andere. Er gebeuren al overhevelingen en hervormingen in het aanbod, men is eerder afwachtend of er wordt zelfs nog niet over de coïnciderende conceptnota's nagedacht.

De centra willen in elk geval toch graag de bestaande breedte behouden, die ze als een troef zien. Dat moet voor hen gepaard gaan met meer middelen. Dat lijkt de spreekster niet de bedoeling van hetgeen voorligt. Voorts wordt om afstemming gevraagd met andere beleidsdomeinen en zeker met Inburgering. Er komt heel wat wetgeving op hen af en dat moet ook sporen met wat zij doen.

De inspectie droomt van een volwaardige plaats voor het volwassenenonderwijs in het onderwijslandschap, met profilering door rationalisering en niet door verarming. Kansengroepen moeten meer bereikt worden, maar zonder de andere groepen te verliezen. De sector dient ook zichtbaarder en wendbaarder te worden. Zo zijn er zowel inzake programmering als inzake inhoud aanpassingen nodig. Administratieve last ziet de inspectie graag beperkt tot documenten waarvan de sector echt beter wordt. Andere wensen zijn ondersteuning tot op de

werkvloer, ongeacht wie die vorm geeft, expertisedeling en -opbouw in de centra, maar ook op Vlaams niveau.

Samenwerking intern en met stakeholders vraagt nog versteviging en verbreding. Met OCMW's en lokale besturen is die samenwerking vaak niet voldoende intensief. Spreekster wijst erop dat het ook niet eenvoudig is om op regionaal of lokaal niveau met talloze partners in het volwassenenonderwijs – basiseducatie en CVO – om de tafel te zitten. Er worden stappen gezet om de elders verworven competenties te valideren, maar er is nog werk aan de winkel, ook in het kader van andere decreten. Ook de erkenning van informeel leren is een belangrijke troef voor de niet-formele volwasseneneducatie en verdient meer focus.

Spreekster wil een transparant en deugdelijk financieringssysteem met als uitgangspunt trajecten voor de cursisten. Structuren en organisaties zijn in dat opzicht irrelevant. Trajectbegeleiding is bedoeld voor de cursist. Een hedendaags en opendatabeleid zou toelaten om slimme data met de centra te delen. Die kunnen dan beschikken over benchmarks en peilingen om kwalitatieve data te verzamelen voor het tweedekansonderwijs en eventueel voor de rest. Krachtige leeromgevingen en een degelijke infrastructuur zijn nodig. Ook onafhankelijke trajectbegeleiding is volgens de spreekster cruciaal. Mensen willen een traject kunnen volgen zonder afhankelijk te zijn van een administratie in een CVO, of toch zonder die nodig te hebben voor de toeleiding. Het concept van de leerwinkel en vele Europese programma's verdienen 100 percent inzet in het kader van het volwassenenonderwijs.

3. Uiteenzetting door Tony Bastijns

Tony Bastijns, algemeen directeur CVO Hoger Instituut der Kempen, legt uit dat zijn instelling hoofdzakelijk hoger onderwijs aanbiedt, met name hoger beroepsonderwijs en de specifieke lerarenopleiding, met zowat 2000 cursisten hbo en 500.000 lesuren-cursist hbo. Dat vormt dus duidelijk de corebusiness. Daarnaast is er ook een centrum voor volwassenenonderwijs op het secundair niveau verbonden aan het Instituut Sint-Jozef. Spreker belicht de visie en bedenkingen bij het vooropgestelde nieuwe decreet, de link die men ziet tussen wat er gebeurt in het hbo/SLO en wat de gevolgen daarvan zouden zijn op het secundaire volwassenenonderwijs.

In de conceptnota vindt Tony Bastijns het positief dat er eindelijk duidelijkheid komt over waar het hbo5 zal landen, toch minstens voor dat gedeelte dat momenteel door de CVO's wordt aangeboden. Dat komt terecht bij het hoger onderwijs. Vraag blijft wat er zal gebeuren met hbo5-verpleegkunde. Die opleidingen situeren zich immers in de secundaire scholen. Het lijkt jammer om juist die opleiding niet mee te nemen in een traject van gezamenlijke uitbouw van het hbo in en met de hogescholen.

Ook positief is dat de cursist wordt erkend als volwaardig student, met onder meer studiebeurzen en studentenvoorzieningen. Het zijn trouwens ook vaak net de doelgroepen die deze het meest nodig hebben, die in dit onderwijssysteem terechtkomen. Het is wel opletten geblazen met hoge financiële drempels. Het minimum van 230 euro dat wordt vermeld als tarief in het hoger onderwijs, kan voor bepaalde doelgroepen een serieuze verhoging inhouden, zeker voor wie slechts een beperkt aantal modules opneemt. Dit kan potentieel beletten dat men studies in het hbo aanvat.

De ruime aandacht voor generatiestudenten stemt tot tevredenheid. Die doelgroep wordt in de toekomst heel belangrijk. Het instituut merkt een grote behoefte ter zake en heeft dan ook een zevental dagtrajecten lopen voor die groep. Ze stromen rechtstreeks door vanuit het secundair onderwijs maar

volgden een meer praktische richting omdat een bachelor te theoretisch is. De traditionele doelgroepen van het hbo-volwassenenonderwijs mogen daarbij echter niet uit het gezichtsveld verdwijnen, waarschuwt de spreker. Dat behelst met name de doelgroep van het voormalige onderwijs voor sociale promotie, dus wie niet de kans kreeg om verder te studeren en op latere leeftijd in de loopbaan een inhaalbeweging nodig heeft. Het zogenaamde 'graduaatsdiploma' biedt dan kansen om verdere stappen te zetten in hun carrière. Een dubbel traject uitbouwen, vergt echter wel bijkomende middelen, stelt Tony Bastijns.

Bij inbedding van het hbo in de hogescholen, moet de eigenheid van die vorm van onderwijs gewaarborgd blijven, benadrukt de spreker. Het mag vooral geen 'bachelor light' worden, en geen tweede keus voor wie een iets zwakker programma volgt. Het moet een eigen finaliteit behouden, praktijk- en toepassingsgericht met veel stages en dergelijke, voor specifieke doelgroepen die onder meer extra begeleiding behoeven: de zwakkere instroom, de generatiestudenten, de kansengroepen, de doelgroep onderwijs sociale promotie. Een fijnmazig aanbod is vooral ook voor de volwassen zijinstroom van belang. Wie tot 's avonds werkt en nog avondschoon wil volgen, zou zich niet nog eens kilometers ver moeten verplaatsen. Met name in de basis zou lokale instap mogelijk moeten zijn. Bovendien moet flexibiliteit in de trajecten een diversiteit aan mogelijkheden bieden om de lessen te volgen. Ook binnen de context van de hogeschool lijkt het spreker essentieel dat het hbo een eigen profiel behoudt. De aanpak is dan gericht op de specifieke doelgroepen, maar er kan een eigen beleid gevoerd worden, zulks kan eventueel in het kader van een entiteit binnen de hogeschool die de positie van hbo-opleidingen, CVO en hogeschool samenbrengt. De concrete vormgeving van het aanbod en de samenwerking zal afhangen van de lokale omstandigheden, stelt de spreker.

Wat wel vragen doet rijzen, is hoe de omvorming en actualisatie moet gebeuren. Het CVO Hoger Instituut der Kempen telt een achttiental hbo-opleidingen, waarvan zestien direct in het aanbod. In het oude systeem behelsde de procedure inzake de beroepskwalificaties een lange en slopende administratieve weg die bijzonder arbeids- en tijdsintensief bleek. Tegen 1 september 2018 wil men alles klaar hebben om met de omvorming en actualisatie te beginnen zodat per 1 september 2019 het nieuwe systeem kan worden opgestart. Die timing lijkt hem te krap voor de scholen en instellingen van het volwassenenonderwijs. Er worden immers serieuze inspanningen gevraagd van alle partners. Dat ligt vooralsnog zeer moeilijk: de financiering is beperkt, onder meer door de aftopping. Het verheugde de spreker dan ook dat de extra middelen het hbo extra zuurstof zullen geven. Hij hoopt dat die middelen ook in de volgende jaren zullen behouden blijven, zodat ze kunnen worden ingeschakeld om rond de omvorming en actualisatie te werken.

Veel CVO-instellingen hebben een deel hbo-secundair volwassenenonderwijs. De geplande herstructurering vergt – zeker richting kansengroepen – meer inzet van personeel en dus middelen. Als er prioriteiten gesteld moeten worden, vreest Tony Bastijns dat bepaalde bijkomende aspecten verwaarloosd zullen achterblijven, bij gebrek aan middelen voor de omvorming en actualisatie.

Er is snel duidelijkheid nodig over welke opleidingen omgevormd moeten worden en welke geactualiseerd. Men wil er tijdig mee starten. Wat betreft de timing van die omvorming en actualisatie, lijkt het zinvol om een eventuele actualisatie van bepaalde opleidingen te realiseren na de aanvangsdatum en in te calculeren als voorbereiding op een mogelijke omvorming. Dat moet toelaten om de schaarse middelen optimaal in te zetten en geen dubbel werk te leveren.

De financiering blijft alom een heikel punt, maar het ziet ernaar uit dat er niet meer middelen komen. Volgens de conceptnota zou de financiering binnen de

CVO's tot 2026 onveranderd blijven. Spreker onderstreept in dat verband de ernstige onderfinanciering van de sector, zeker met de aftopping. Tijdens het voorgaande werkjaar was er voor zijn instelling een aftopping van 23 percent. Dat laat weinig marge voor actie. Er tekent zich nochtans een toename af van de generatiestudenten en er zijn zelfs al wachtlijsten van hbo-studenten voor dagopleidingen. De middelen laten echter niet meer toe. Er zijn daarnaast ook doelgroepen die meer omkadering nodig hebben, meer begeleiding enzovoort. De zijinstromers vormen een kleinere groep, zeker in landelijke gebieden. Maar om dan omwille van de financiering te kiezen voor een extra groep overdag en de daarbij horende meeropbrengst, en zo die groep in de kou laten staan, ware volgens spreker niet correct. Voor die groep is het juist maatschappelijk van groot belang dat ze opgepikt worden. Blijvende aandacht voor de mensen in de zijinstroom – het vroegere onderwijs voor sociale promotie – blijft cruciaal. Dat is evenwel niet geëxpliciteerd in de conceptnota. Er kan eventueel sprake zijn van een aangepaste financiering voor zijinstromers, zoals die ook geldt in hogescholen via een zekere coëfficiënt. Dat stimuleert omdat het compenseert voor de kleine groepen. Andere optie is desgevallend een aparte eenheid binnen de hogeschool die eigen accenten kan leggen en zicht blijft hebben op het geheel.

De arbeidsmarktgerichtheid staat uitermate centraal voor het hbo. De opleidingen zijn zeer praktijkgericht en de verwevenheid met het werkveld is een sleutelaspect. Meer dan 70 percent van de docenten in het CVO-kader staan ook dagdagelijks in de arbeidsrealiteit. Men wil die mensen blijven binnenbrengen. Ze zijn nooit vastbenoemd, vroegen nooit een TADD aan en staan voor de klas uit maatschappelijk engagement. Die inzet mag zeker niet verloren gaan bij de inkanteling in de hogescholen.

Voor studenten in hbo-opleidingen is het werkplekleren zeer belangrijk, maar ook in dat verband ziet de spreker mogelijk problemen voor de zijinstromers. Een beoogde carrièreswitch toelichten aan een werkgever, blijft moeilijk. Voor hen zouden andere opties mogelijk moeten zijn, zoals simulatiebedrijven, waardoor ze tijdens beschikbare uren, avond en/of weekend, alsnog een vorm van werkplekleren kunnen ervaren.

De meerderheid van het onderwijzend personeel staat in het werkveld. Spreker ziet die toegevoegde waarde liefst mee overgenomen in het kader van de hogeschool. Wat betreft administratief en ondersteunend personeel wordt in de meeste CVO's een combinatie gemaakt van werken voor zowel hbo, SLO en secundair volwassenenonderwijs. Bepaalde functies, zoals bijvoorbeeld een preventieadviseur, zijn de facto nodig ongeacht het aantal studenten. Als er een substantieel deel lesuren-cursist verdwijnt, waardoor de omkadering heel laag wordt, mag dat geen beletsel vormen om het secundair volwassenenonderwijs te blijven organiseren. De CVO's die hbo aanbieden en dus lesuren-cursist verliezen, verdienen voldoende tijd om opnieuw lesuren-cursist te kunnen opbouwen en weer omkadering te kunnen krijgen.

Welke gevolgen zijn er verder nog voor het volwassenenonderwijs? Voor het secundair volwassenenonderwijs brengt de nota rond hbo het verlies van een aantal lesuren-cursist mee. Dat beïnvloedt de omkadering inzake onderwijspersoneel evenals de financiële middelen. Ongeveer twee derde van de middelen – omkadering en financieel – gaan verloren. Scholen gingen eerder echter wel al verbintenissen aan en hebben geïnvesteerd op basis van een prognose over langere termijn en rekening houdend met de uitbouw van de school. Plots valt dan twee derde van de school weg, maar de leningen lopen wel gewoon door. Dat probleem mag niet uit het oog worden verloren, stelt de spreker.

De conceptnota over het volwassenenonderwijs legt ook sterk de nadruk op kansengroepen. Dat vergt van het gros van de CVO's een herstructurering van de

activiteiten, van het aanbod. Er is ook een ander profiel van het personeel aan de orde. Een veel effectiever doelgroepenbeleid is nodig en de beleidsstructuur van de scholen vergt aanpassing. De CVO's zullen daar heel wat tijd en middelen in moeten investeren. Die middelen zijn nu echter nodig voor de omvorming en actualisatie van het hbo en de overdracht van SLO naar de hogescholen. De opdracht rond levenslang leren moet vanzelfsprekend te allen prijze behouden blijven.

Wat de financiering via het Fonds Inschrijvingsgelden Centra voor Volwassenenonderwijs betreft, rijzen voor de spreker ook vragen. De conceptnota geeft aan dat hbo ter zake de grootste netto-inbreng heeft. Als dat wegvalt, blijft de solidariteitswerking dan nog intact?

Essentieel blijft voor de CVO's dat er voldoende financiering is om de reorganisatie op een goede manier te kunnen doorvoeren. De overheveling van hbo/SLO moet dan ook afdoende worden gecompenseerd via overgangsmaatregelen. Zo zouden de lesuren-cursist nog een aantal jaren moeten kunnen meetellen voor de omkadering om zo de scholen de kans te bieden een nieuwe weg in te slaan en terug te groeien. Zo kunnen ze op termijn opnieuw financiële middelen genereren via andere kanalen. Dat vergt tijd. Ook een soepeler programmatie-procedure voor de omslag naar de nieuwe kerntaken zou helpen.

De sector zou graag snel duidelijkheid krijgen over de gevolgen van de conceptnota's, bijvoorbeeld inzake personeel, en wil niet wachten tot 2018-2019. Anders wordt het bijzonder moeilijk om een langetermijnstrategie uit te tekenen. Men wil tijdig weten hoe het zit met de organisatorische of bestuurlijke schaalgrootte, om zich een doel te kunnen stellen.

Er moet een nieuw aanbod worden uitgebouwd, vooral met het oog op het beter bereiken van kansengroepen. Er is nu al een nauwe samenwerking met de VDAB rond hbo en ook voor het secundair volwassenenonderwijs wordt dat stelselmatig uitgebouwd. Er is een sterk nijverheidstechnisch aanbod binnen de secundaire opleidingen, maar voor de VDAB moeten die opleidingen gedurende de dag worden aangeboden. De infrastructuur wordt tijdens de dag echter al gebruikt door secundaire scholen. Gezien de relatief beperkte inkomsten van de CVO's is eigen infrastructuur niet rendabel of haalbaar. Dat baart de spreker zorgen.

Laatste zorgpunt is dat de regiovreemde vestigingsplaatsen zouden worden afgeschaft. Dat is volgens Tony Bastijns een goede zaak. Tegelijk is het jammer dat men gedurende tien jaar niets heeft kunnen inrichten, en alleen maar bevoegdheden heeft zien verdwijnen als er nieuwe opleidingen kwamen. Nu moet de spurt ingezet worden ter hoogte van de aankomst en met een achterstand van een halve kilometer, vat de spreker samen. In die omstandigheden wordt het moeilijk om nog iets te overwegen.

4. Uiteenzetting door Toon Martens

Toon Martens, algemeen directeur van het Universitair Centrum Leuven-Limburg, kan al bogen op flink wat ervaring inzake hbo5-opleidingen en de integratie van academiserende opleidingen. In het kader van de hogescholen kent men dus de verlieservaring en weet men wat het betekent om uiteindelijk zelf te moeten fuseren en reorganiseren, ook op financieel-organisatorisch vlak. Spreker begrijpt de reacties van de CVO's dan ook.

Het hbo5-platform dat Toon Martens al twee jaar voorzit, probeert de samenwerking tussen hbo5-aanbieders, CVO's en de hogescholen ter voorbereiding van het reorganisatietraject te optimaliseren. Er is geen formele status aan verbonden, maar de samenwerking strekt over alle koepels heen. Het blijkt vooralsnog niet

duidelijk waar het precies naartoe gaat, wat tot afspraken komen heel moeilijk maakt. Er is desalniettemin wel al enige verstandhouding ontstaan.

Door het ontbreken van officiële status, klinkt de stem van de betrokkenen niet hard genoeg, meent de spreker. Dat geldt overigens ook voor de adviezen van de Vlor waarin de hogescholen maar één van de 25 stemmen hebben. Heel wat opmerkingen komen derhalve niet aan bod. In de commentaren van de SERV en de Vlor hoort de spreker een vrij conservatieve en verdedigende tendens, omdat men raakt aan belangen van het secundair onderwijs, omwille van hbo5-verpleegkunde, omwille van de vrees van de CVO's om de greep op de beroepsprofielen te verliezen enzovoort. Men vreest ook dat hbo5 de kostprijs zal verhogen. De spreker meent echter dat het debat daardoor te weinig oog en oor heeft voor de evoluties op de arbeidsmarkt en voor wat onderwijs moet doen om daarop in te pikken. Na twee deeldecreten voor hbo5, hoopt hij dat een derde decreet wel succesvol, toekomstgericht en globaal zal zijn, in plaats van gefragmenteerd.

Waarom hbo5? Er doen zich belangrijke evoluties voor in de economie. Om de kansen op tewerkstelling in een kenniseconomie te maximaliseren is meer diepgaande kennis nodig. Een studie van het Europees Centrum voor de ontwikkeling van de beroepsopleiding (CEDEFOP) kon 162 knelpuntberoepen identificeren. Daarvan situeren zich 88 beroepen op niveau 5: technici, associate professionals, service workers enzovoort. De scholing op secundair niveau volstaat niet langer en de nood aan een hogere kwalificatie neemt toe. De hogescholen zijn noodzakelijk om de inzetbaarheid op langere termijn te blijven garanderen. Ook dat krijgt volgens de spreker te weinig aandacht. België en Vlaanderen bengelen aan de staart van het peloton wat betreft de groei van deelname aan hoger onderwijs. Er is weliswaar een grote toestroom van studenten in het hoger onderwijs, maar de drop-out stijgt evengoed. Het percentage studenten dat binnen de drie jaar een bachelordiploma haalt, is zo over de loop van een vijftal academiejaren afgenomen van 36 percent naar 30 percent. Jongeren kiezen nu soms willens nillens voor hogeschool of universiteit bij gebrek aan een niveau waarop ze zich wel zouden kunnen kwalificeren. Niveau 5 is absoluut noodzakelijk: het is de 'missing link'.

Toon Martens sluit zich aan bij de visie dat er geen sprake mag zijn van een verkorte bachelor of 'subdegree'. Er moet ook een goede differentiatie zijn tussen de verschillende niveaus van opleidingen die dezelfde naam dragen, zoals 'verpleegkundige'. De transparantie van het aanbod in het hoger onderwijs baart zo al zorgen, in die zin moet nog meer chaos en onduidelijkheid dus absoluut worden vermeden.

Flexibele leerpaden en een gemakkelijke accumulatie van credits zijn aspecten die in het hoger onderwijs al behoorlijk geregeld zijn. De hogescholen zijn er enthousiast aan begonnen, maar de dalende financiering noopte hen tot een systematische stop inzake de flexibele leerpaden en de speciale doelgroepen die aandacht verdienen.

Eerder doorliep men al eens het traject van ontwikkeling van jobprofielen en opleidingsprogramma's voor de opleiding Winkelmanagement. Het duurde zeven jaar vooraleer men van het beroepsprofiel tot een echte beroepsopleiding kwam. Dat is te lang voor een arbeidsmarktgerichte opleiding, stelt de spreker.

Wat met de drop-out in het hoger onderwijs? Veel studenten vloeien ongekwalificeerd uit. Ze gebruiken hun leerkrediet op in universiteit en hogeschool. Bij de integratie moet ook dat systeem worden herzien, meent de spreker. Hij stelt voor om het af te schaffen en een ingreep te doen in het financieringsstelsel. Zo kan men voorzien dat voor de eerste 60 studiepunten die opgenomen worden de

input gefinancierd wordt. Vooralsnog is dat tot er 60 studiepunten verworven zijn. Dat houdt in dat instellingen er alle belang bij hebben studenten zo lang mogelijk te houden. De verantwoordelijkheid ligt te eenzijdig bij de student met het leerkrediet. Om tot een snelle heroriëntatie te komen, moeten ook de instellingen worden gestimuleerd.

De flexibele inzet van personeel noemt de spreker een van de grote sterktes van de CVO's en het volwassenenonderwijs in het algemeen. Personeelsstatuten in hogescholen zijn echter veel strakker. Overleg met de vakbonden en het betrokken personeel is nodig. De gevraagde flexibiliteit kan niet worden gerealiseerd in een te strak kader.

Ook meer promotie, mee vanuit de overheid, voor hbo5 en dus ook de tewerkstelling, lijkt Toon Martens essentieel. De VDAB houdt hierover vooralsnog zelfs geen statistische gegevens bij. Degelijke informatie is derhalve onbestaande. Werkgevers maken dan ook vaak dat onderscheid niet bij het opstellen van vacatures. Dat maakt het bijzonder moeilijk om de joboportunities in te schatten.

Het dossier vergt volgens de spreker vooral ook politieke moed. Het ligt gevoelig, zeker gezien de tijd en de diverse decreten die er al zijn overgegaan. Er is engagement, samenspel en samenwerking nodig van overheid, CVO's en hogeschoolbesturen. Daarom is duidelijkheid over de toekomst essentieel, om bestuurlijk en organisatorisch de zaken goed voor te bereiden. Ook de hogescholen wachten daarop vooraleer engagementen, zeker financieel, aan te gaan. De middelen liggen ook daar niet voor het oprapen, ook niet als het gaat om de opleidingen die overgeheveld worden.

Als verpleegkunde ook op hbo5-niveau wordt gebracht, ziet de spreker geen reden om die opleiding in het secundair kader te houden. Of alles in dezelfde timing moet gebeuren, staat open, maar de principiële lijn moet wel helder zijn.

De arbeidsmarkt verandert enorm en juist op niveau 5 zouden zich, zoals gezegd, grote mogelijkheden situeren. Investerings in hbo5 zijn voor de spreker dan ook zeer zinvol en nodig. Heel wat regels die uit het decretaal kader van het volwassenenonderwijs, bijvoorbeeld inzake aanwezigheden, en veel aspecten die uit het leerplichtonderwijs stammen, zijn echter niet aangepast voor het hoger onderwijs. Het specifieke legistische kader dat in de loop der jaren is ontwikkeld voor het hoger onderwijs, lijkt de heer Martens ook geschikt voor toepassing op hbo5. Dat vergt voor de overheid niet eens een bijkomende investering qua Databank Hoger Onderwijs en datamining. Dienaangaande herhaalt de spreker dat er voorlopig te weinig gegevens beschikbaar zijn over hbo5. Hij hoopt vooral dat er voor hbo5 geen mix ontstaat van punten uit leerplichtonderwijs en hoger onderwijs. Dergelijke complexiteit zou het onwerkbaar maken.

De hogescholen pleiten ervoor om hbo5 in hun kader te integreren. Alleen al om een degelijke afstemming te krijgen tussen de niveaus 5, 6 en 7 is dat nodig. Nog nieuwe instellingen creëren zou een slechte optie zijn, zeker gezien de keuzes die de hogescholen al hebben gemaakt, onder meer om grotere bestuurlijke entiteiten te vormen.

Toon Martens is lid van de internationale groep Chain 5. Daar wordt opgevolgd wat in een aantal Europese landen gebeurt met niveau 5. In Frankrijk is het niveau zelfs in de universitaire omgeving geïntegreerd. In Denemarken staat de uitbouw ervan al een stuk verder. Ook voor niveau 5 is de internationale erkenning van diploma's van belang. Het systeem van accreditatie en kwaliteitszorg moet er dan ook op worden toegepast. De aantrekkingskracht van die opleidingen kan worden aangewakkerd door ze op hogeschoolcampussen te

organiseren. Studenten zetten liever de stap naar een andere onderwijsomgeving dan in het secundair te blijven. Als de CVO's de opleidingen los van de hogescholen blijven aanbieden en de concurrentie met niveau 6 zo opgedreven wordt, ziet de spreker een reëel risico op een 'academic drift' als de hogescholen zo studenten verliezen. De hogescholen kunnen dan op hun beurt de neiging krijgen om de universiteiten meer te beconcurreren. Elkaar 'vliegen afvangen' kan toch nooit de bedoeling zijn.

De tijdige heroriëntatie is ook voor Toon Martens cruciaal. De Vlaamse Regering wil inzetten op oriëntatieproeven om studenten meer gericht te laten kiezen. Dat zal volgens spreker echter niet veel uithalen als de mogelijkheden voor de student niet worden verbreed. Hij schat dat ongeveer 20 percent van de instroom in hogescholen eigenlijk beter op niveau 5 zou starten. Dat biedt meteen ook beter zicht op de financiële impact van de uitbouw van hbo5 voor de hogescholen. Behalve het vermijden van grote problemen, vormt ook het gezamenlijk gebruik van infrastructuur en sociale voorzieningen een belangrijk argument.

Als specifieke aandachtspunten noemt de spreker timing en kosten van de omvorming van opleidingen en de procedure voor nieuwe opleidingen, studiegeld, afschaffing van het leerkrediet en volwaardige en aangepaste sociale voorzieningen.

Bij de integratie van de hbo5-opleidingen in de hogescholen moeten de instellingen ruimte krijgen voor eigen oplossingen. In Leuven is één CVO in de vzw van de hogeschool geïntegreerd, bij een andere is er een gemeenschappelijke raad van bestuur. Vele factoren spelen mee bij de keuze van een model.

Wie neemt het initiatief en doet investeringen in de periode 2016-2019? De flexibele inzet en een volwaardige hbo5-opleiding Verpleegkunde, zijn andere elementen die aandacht verdienen. Andere vraag is wie de opleiding met minder dan 90 studiepunten zal organiseren. Heel wat opleidingen blijken immers net niet aan dat aantal te komen. Een aantal sectoren, zoals de horeca, organiseren dergelijke opleidingen ook liever zelf. Het lijkt hem van belang dat de andere aanbieders van hbo5, zoals VDAB, SYNTRA, de sectorale fondsen enzovoort, niet uit het oog verloren worden. Ook samenwerking en samenhang onder alle instellingen en toeleiders biedt grote opportuniteiten. Daar wordt, mee gezien de beperkte financiële middelen, overigens hard aan gewerkt, bijvoorbeeld door het delen van infrastructuur. Voornaamste motivatie voor de spreker in dit alles, blijft de noodzaak van een degelijk niveau 5 in Vlaanderen, om de toekomstkansen van de studenten in een snel veranderende economische omgeving te vrijwaren.

5. Uiteenzetting door Goedele Verhaeghe

Goedele Verhaeghe, stafmedewerker coördinatie hbo5 in de Hogeschool Gent, geeft een reflectie bij de conceptnota met betrekking tot hbo5. Ze gaat specifiek in op programmatie en aanbod van hbo5.

Het samenwerkingsverband HoGent-hbo5 is samengesteld uit 3 CVO's, een secundaire school en de Hogeschool Gent. Er wordt een heel diverse range van dertien opleidingen aangeboden voor zowat 3000 cursisten. Sommige worden dubbel en zelfs driedubbel aangeboden. Daarnaast beschikt het samenwerkingsverband over een aantal 'slapende' onderwijsbevoegdheden. Die kunnen CVO's wel opnemen, maar ze organiseren er voorlopig geen actief aanbod in. Het aandeel hbo5 varieert van 10 tot 43 percent. De conceptnota hbo5 alleen al (dus nog los van de nota over het volwassenenonderwijs) heeft dan ook een aanzienlijke impact op de werking.

De CVO's hebben een actief hbo5-aanbod in Gent, Aalst, Dendermonde en Lokeren. De opleiding Verpleegkunde wordt aangeboden in zowel West- als Oost-Vlaanderen. Behalve slapende bevoegdheden zijn er ook nog slapende vestigingsplaatsen. Een CVO krijgt immers voor alle vestigingsplaatsen ook alle hbo5-onderwijsbevoegdheden.

Vanuit die basisgegevens formuleert de spreekster een aantal reflecties. Binnen het samenwerkingsverband fungeren de partners vrij autonoom en grijpen ze ook hun beleidsvoerend vermogen aan. Wat aanbod betreft lijkt meer afstemming zinvol.

Uit de conceptnota hbo5 zijn volgens de spreekster een aantal principes af te leiden. Het aanbod moet regionaal en fijnmazig opgezet zijn. Er is afstemming nodig met de lokale arbeidsmarktnoden, zeker als men een derde van de opleidingen via werkplekleren wil organiseren. Er is dan in de directe omgeving een aanbod van omringende sectoren nodig. De opleidingen van hbo5 moeten verder worden uitgebouwd om ook de hele leerladder van niveaus 4, 5 en 6 te kunnen uitzetten. Voor de dubbele doelgroep moet in een aanbod worden voorzien.

Het principe van de vertaling van de noden van het werkveld in één of meer beroepskwalificaties uit de bestaande programmatieprocedure zou, luidens de voorliggende conceptnota, standhouden. Als die worden opgepikt en kunnen worden samengevoegd tot een onderwijskwalificatie, dan zijn de samenwerkingsverbanden aan zet. De basisvraag is dan of er verwante bestaande opleidingen beschikbaar zijn? Als dat zo is, dan wordt overgegaan tot omvorming van het bestaande aanbod. Dan is er sprake van een gesloten procedure: alleen wie over de respectieve bevoegdheden beschikt, kan omvormen. Dat is de gangbare procedure, waar ook geen rem op staat. Omvorming is prioritair. Zo staat het ook in de conceptnota.

Is een opleiding niet beschikbaar? Dan is er sprake van een nieuwe opleiding die gepaard gaat met een open procedure. Een hogeschool kan dan een voorstel indienen opdat ze aan de macro-doelmatigheid kan voldoen. Er is hiervoor meteen ook een tijdelijke stop ingebouwd, omdat de nadruk ligt op de omvorming van het bestaande aanbod.

Met het werkveld is er een kwalitatieve link – maar nog geen kwantitatieve – voor wat betreft de omvorming van de bestaande opleiding en de noden van het werkveld.

Spreekster besluit uit de principes dat het opzetten van het aanbod op deze basis, zeer afhankelijk maakt van de beschikbare onderwijsbevoegdheden. Wat er opgebouwd is, wil men ook bestendigen. Daar rijzen toch vragen bij.

Op een kaart staan alle vestigingsplaatsen aangegeven met alle bevoegdheden. Ze worden echter, zoals gezegd, niet allemaal ingericht. De kaart zou evenwel nog veel fijnmaziger getekend moeten worden. Een bevoegdheid wordt toegekend aan een vestigingsplaats, wat wijst op de gemeente, de regio. Vestigingsplaatsen tellen echter vaak meer lesplaatsen van CVO's. Daarop is geen zicht.

Een volgende kaart toont de actieve vestigingsplaatsen. De conceptnota heeft het over een 54 opleidingen hbo5, gespreid over 29 CVO's en 14 samenwerkingsverbanden. In realiteit zijn er een 220-tal effectief ingerichte opleidingen over alle vestigingsplaatsen. In de conceptnota mist de spreekster vooral een regionale analyse van wat precies waar zit en waarop dat afgestemd is. Welke vraag ligt eraan ten grondslag? Dat beeld wil men omvormen.

Bij het omvormen zelf heeft Goedele Verhaeghe ook vragen. Bij indiening van een dossier wil elkeen logischerwijze de eigen kansen maximaliseren. Dus vraagt men de bevoegdheden aan voor alle vestigingsplaatsen. Dat kan resulteren in zowat 900 aanvragen, laat de spreekster zien. Ze vraagt zich af op basis waarvan de regering een heldere keuze zal kunnen maken, mochten alle dossiers de kwaliteitscontrole bij de NVAO doorstaan. Volgens haar zijn er alleszins een aantal criteria nodig om de juiste keuzes te helpen maken.

Wat met de afstemming op de regionale noden? De spreekster wijst erop dat die vraag op een heel concreet gegeven stoelt. Het ontstaan van de nieuwe onderwijskwalificatie 'Dispatchen', zou aan een ruime vraag in onder meer de Gentse haven kunnen beantwoorden, maar ook elders. Noden en bestaande bevoegdheden moeten dan onder de loep worden genomen. Wordt die opleiding dan ook verwant verklaard met Logistiek, Transport en Mobiliteit? Zo ligt het dossier er in elk geval voor. De twee kwalificaties Douanedeclarant en Kaai-expediteur volgen hetzelfde traject. Spreekster legt een kaart voor die aangeeft waar de onderwijsbevoegdheden vooralsnog zitten. Vijf samenwerkingsverbanden hebben ze en drie benutten ze ook effectief. Die situeren zich op een aantal plekken. Er zouden vijf bevoegdheden zijn en drie opleidingen die kunnen omvormen en verwant zijn met de opleiding. Bij omvorming krijgt men zo quasi unieke opleidingen in Vlaanderen. Een blik op de kaart van de arbeidsmarktnoden leert dat West- en Oost-Vlaanderen niet zo fijnmazig bediend zullen worden als wie meer oostelijk woont. VDAB-cijfers van de laatste twaalf maanden voor het bewuste profiel wijzen uit dat de hbo5-opleiding er wel degelijk aan noden tegemoetkomt. Met de bestaande procedure zullen reële noden in bepaalde regio's echter niet worden ingevuld.

De unieke opleidingen Auto-expertise en Motorvoertuigentechniek zijn in Kortrijk en Antwerpen te volgen. Ook daarvoor ligt een onderwijskwalificatie klaar. Alleen die twee aanbieders zullen de opleidingen dus kunnen inrichten. Naast de focus op de kwalificaties en niveau 5, moet voor de spreekster het plaatje ruimer worden bekeken: wat als ook de Se-n-Se en andere opleidingen onder de loep worden genomen en een niveau 5-kwalificatie krijgen? Dat mondt uit in een verenging van het aanbod.

Boekhouden en Fiscale Wetenschappen zijn twee opleidingen die zouden omvormen naar een opleiding Boekhouden. Van de bevoegdheden op de desbetreffende kaart worden er ongeveer een 37-tal actief ingericht. Als iedereen ze aanvraagt, dan mag men tot 150 aanvragen voor een opleiding Boekhouden verwachten.

Wat met de leerladder, de afstemming van de doorstroming tussen de niveaus 4, 5 en 6 en specifiek de laatste twee? Spreekster vergelijkt de bevoegdheden van het eigen kader en die van de bacheloropleidingen. Bij de faculteit Natuur en Techniek zou er voor de in het blauw vermelde opleidingen een soort equivalent zijn op niveau 5, uitgaande van de bevoegdheden en de mogelijkheden tot omvorming. Zeker voor elektromechanica zou er een mooi aanbod kunnen groeien. Binnen het kader van Bedrijf en Organisatie zit het goed. Men kan een heroriënteringstraject voor drop-outs organiseren en er is een opleidingsequivalent voor al die bacheloropleidingen.

De zaken liggen helemaal anders voor de faculteit Mens en Welzijn. Verpleegkunde – hier nog in het blauw aangegeven – wordt momenteel vooralsnog immers buiten beschouwing gelaten in het kader van de hervormingsplannen. Nochtans kan er alleen voor Verpleegkunde een soort van equivalent worden aangeboden. Er is niet echt een opvangnet voor die faculteit. Dat betekent overigens niet dat er voor elke bacheloropleiding een equivalent moet zijn op niveau 5, stelt de spreekster. Cursisten vragen voor bepaalde opleidingen die op niveau 5 worden

ingericht voornamelijk naar een meer flexibele bacheloropleiding. Ze volgen opleidingen op dat niveau omdat in niveau 6 het flexibel aanbod ontbreekt.

Voor de school of arts kunnen ook een aantal nieuwe opleidingen worden opgezet. Het duurt echter nog even vooraleer die in de programmatie kunnen worden opgenomen.

Een en ander impliceert dat men binnen het samenwerkingsverband dan wel eens driemaal dezelfde opleiding zou kunnen aanbieden, dit in een positie deels als concurrent en deels als partner. Het is immers voor niemand de bedoeling om het uitgebouwde aanbod af te bouwen. Men zou dan bijvoorbeeld twee van de opleidingen kunnen omvormen naar het nieuwe equivalent. De derde kan men dan doelbewust afbouwen, maar daar wint men dan wel niks aan. Een oplossing voor deze situatie zou erin kunnen bestaan om een soort 'onderwijsjeton' in het leven te roepen, die men dan zou kunnen gebruiken als een soort van joker. Met advies van de Commissie Hoger Onderwijs dat er effectief een lokale nood is aan deze of gene opleiding kan er dan een andere opleiding bij geprogrammeerd worden. Zo behoudt men de nadruk op omvorming, en alle partners en samenwerkingsverbanden die hun aanbod willen omvormen en bestendigen, kunnen dat ongehinderd doen. Omvang en fijnmazigheid blijven behouden maar de middelen worden intelligenter ingezet: doelbewuste afbouw van wat er teveel is en investeren in iets waaraan er nood is. Zo kunnen hiaten beter worden opgevuld, zowel voor wat arbeidsmarkt als doorstroom betreft.

Spreekster formuleert nog enkele bijkomende opmerkingen. Er is een spoed-decreet in de maak dat verplichte actualisering of omvorming voorstelt. Als de onderwijsbevoegdheid beschikbaar is, en men kiest voor het jetonsysteem, dan is ook een derde optie nodig, met name niet verplicht investeren in actualisering en omvorming vermits er wordt afgebouwd en ingezet op een andere opleiding.

Goedele Verhaeghe wijst er daarbij wel op dat haar voorstel ook niet noodzakelijk aan elke nood tegemoet zal komen. Als niemand in een bepaalde regio durft in te zetten op een bepaalde opleiding, bestaat de kans dat een reële nood er ook niet wordt ingevuld. Het is echter wel een denkspoor dat mee moet aantonen dat het aanbod volledig omvormen niet meteen de meest rationele manier is om aan de maatschappelijke noden te voldoen.

6. Uiteenzetting door Anne Mees

Anne Mees brengt de visie van de CVO's Tweedekansonderwijs. Ze is voorzitter van de Federatie Tweedekansonderwijs, een vrijwilligerstaak, en directeur van het Tweedekansonderwijs Mechelen. Ze wijst erop dat vanuit de federatie eerder al een nota werd verspreid met standpunten.

Wat is de Federatie TKO? Het is een overlegplatform van alle centra voor volwassenenonderwijs die het studiegebied Algemene Vorming inrichten, en al actief sinds 1982, de start van het tweedekansonderwijs. Het is een netoverschrijdend samenwerkingsverband met 32 aangesloten leden, wat in 2017 stijgt naar 38. Er zijn immers extra onderwijsbevoegdheden toegekend naarmate de erkenning van het belang van tweedekansonderwijs groeide.

De federatie zorgt voor interne expertiseopbouw, uitbouw van het TKO en afstemming. Er worden gemeenschappelijke projecten opgezet. Tegelijk probeert men ook de stem van de cursisten mee op te nemen en hun belangen in acht te nemen bij de beleidsvoering. Met het oog op een functioneel en sterk tweedekansonderwijs voor de laaggeschoolde cursisten draagt de federatie graag bij tot het beleid.

Wat bindt de centra met onderwijsbevoegdheid Algemene Vorming? Wat maakt het studiegebied anders dan bij de rest van het volwassenenonderwijs? In eerste instantie is er het aanbod. Cursisten zoeken naar zelfontplooiing en om een bepaald beroep te leren, maar vermelden vooral dat ze een diploma secundair onderwijs willen 'inhalen' om hun maatschappelijke kansen te verhogen. Het aanbod strekt zich ook uit over aso-richtingen die in acht centra voor tweedekansonderwijs worden aangeboden. De eindtermen zijn identiek aan die van het leerplichtonderwijs. Er zijn ook bso- en tso-richtingen waarvan met enige fierheid de innovativiteit ten aanzien van het gewoon secundair onderwijs vermeld wordt. Er is al geruime tijd geopteerd voor een gemeenschappelijke algemene vorming, ongeacht of men tso of bso volgt. Na drie jaar opstart, is er wel ruimte voor verbetering ter zake. Die AAV wordt gecombineerd met een technische of beroepsopleiding. Het geheel van de certificaten vormt samen het diploma secundair onderwijs.

Modulair kan binnen de AAV gekozen worden voor een minimum of uitbreiding. Die formule blijkt niet altijd even efficiënt. Het gaat overwegend over dagonderwijs, waarbij cursisten tot 25 of 30 uur per week les volgen.

De doelgroep is heel specifiek. Vaak gaat het om jongeren die om diverse redenen geen diploma secundair hebben behaald binnen het leerplichtonderwijs en dus tot de ongekwalificeerde uitstroom behoren. Het is een zeer kwetsbare doelgroep.

Als studiegebied Algemene Vorming heeft het tweedekansonderwijs over de jaren heen een eigen aanpak, methodiek en instrumenten ontwikkeld die succesvol blijken om leertrajecten efficiënter en effectiever te maken. Zo is er een uitgebreide screening en oriëntatie voorzien bij aanvang van elk traject, met een intake.

Voor de federatie geldt een gemeenschappelijk vrijstellingskader op basis van schoolrapporten, de EVK, de EVC en er zijn ook gemeenschappelijke vrijstellingsproeven ontwikkeld. Cursisten kunnen dan correct worden georiënteerd en vrijstellingen behalen. Heel eigen is de modulaire opbouw. Dat is sterk doorgedreven met een eigen leerweg en zelfs uurrooster voor elke cursist, naargelang instapniveau, leermogelijkheden en eigen beschikbare tijd. De centra bieden intensieve trajectbegeleiding aan. Dat behelst onder meer faalangst-studie- en socio-emotionele begeleiding.

Wat de leden van de federatie vooral bindt, is hun missie: de maatschappelijke kansen van ongekwalificeerde cursisten keren door onderwijs en het behalen van een diploma secundair onderwijs.

Anne Mees licht toe dat er vier aandachtspunten zijn bij de uitbouw van een succesvol tweedekansonderwijs: aandacht voor traag lerende volwassenen, afstemming en samenwerking, leerrecht en erkenning van de expertise van de federatie.

Aandacht voor de cursisten, de doelgroep. Het tweedekansonderwijs is over de jaren heen sterk veranderd. De doelgroep is bijzonder kwetsbaar en omvat voornamelijk jongeren die uit het secundair onderwijs zijn uitgestroomd om tal van redenen, gaande van schoolmoeheid, vaak overzitten, verslavingsproblematieken, tot psychiatrische problemen. Opvang in het secundair onderwijs was voor hen niet mogelijk. De cursisten zijn zeer jong, met 65 percent jonger dan 25 jaar. Er zijn wel grote regionale verschillen. Vooral in de Vlaamse centrumsteden is tot 75 percent van de cursisten zelfs jonger dan 21 jaar en velen stromen rechtstreeks door uit het secundair onderwijs.

Het tweedekanspubliek is ook enorm divers, stelt de sprekerster. Een meting in alle centra wees uit dat in de helft ervan één op vijf cursisten buiten België geboren is, nog zonder migranten van tweede of derde generatie mee te rekenen. In twee Antwerpse centra loopt dat zelfs op tot drie op vijf of meer dan 60 percent. Het gaat dan om een mix uit meer dan 50 geboortelanden of 34 nationaliteiten. Tweedekansonderwijs ziet zich dan ook geconfronteerd met een bijzonder hoog percentage cursisten zonder Nederlands als thuis- of moedertaal.

De meting laat ook een opvallend hoge aanwezigheid van GOK-indicatoren zien. In de praktijk ziet men bovendien ook zeer veel leer- en ontwikkelingsstoornissen zoals ADHD, ADD, Asperger, autisme, dyslexie en dyscalculie enzovoort.

Elke cursist brengt zo een eigen rugzakje mee. De KU Leuven ontwikkelde een speciale test die peilt naar risicofactoren die het studeren negatief beïnvloeden: de VaSEV-test van professor Depreeuw. Men meet de mate van faalangst, uitstelgedrag, persoonlijke balans en negatieve externe factoren. Men doet die test nu al zowat zeven jaar en alle centra blijken een zeer hoog aantal risicoprofielen in huis te hebben. Dat is dus de doelgroep.

Wat stelt men in de praktijk vast? In het secundair onderwijs is er een waaier aan omkaderende maatregelen om zorgleerlingen op te vangen – GOK, gon, Bednet, taalondersteuning, CLB, M-decreet, experimentele projecten enzovoort. Er zijn ook samenwerkingsverbanden met Welzijn, ondersteunende maatregelen zoals gratis softwarepakketten voor leerstoornissen, maatregelen voor mensen met een handicap, voor wie langdurig ziek is. Voor het tweedekansonderwijs echter, dat zich situeert in het volwassenenonderwijs, maar waar de facto vele jongeren worden opgevangen die in het secundair onderwijs juist niet zijn opgevangen, is er niets voorzien. Al die maatregelen gelden niet in het volwassenenonderwijs. Het lijkt alsof de bewuste rugzak niet langer aan de orde is eenmaal men 18 jaar is. De conceptnota inzake schooluitval stipt aan dat elke jongere een 'leerrecht' moet krijgen. Dat beginsel zou men moeten doortrekken naar het tweedekansonderwijs. Dat ligt immers in het verlengde van secundair onderwijs en verdient dan ook dezelfde omkadering en maatregelen, stelt de sprekerster.

Wat is er nodig? Vooreerst een zorg- en begeleidingskader, aangepast aan de noden van de doelgroep. Het tweedekansonderwijs verdient toegang tot alle relevante maatregelen die zijn uitgebouwd voor het secundair en het basisonderwijs (cf. hoger). Voorts is er nood aan professionele zorg- en trajectbegeleiding. Op 10 percent na, moet dat voorsnog worden gezocht in de lesurenenveloppe. Zodra er geïnvesteerd wordt in zorg en traject, impliceert dat het werken met grotere groepen. Een terugval in uren betekent meteen ook terugval in zorg en traject. Die uren genereren bovendien niet meteen leerkrachtenuren. Zo wordt de groei belemmerd. De aftopping raakt daarnaast ook het tweedekansonderwijs. Men vraagt vanuit het TKO dan ook een omkadering die losstaat van de lesurenenveloppe, en men vraagt om met kleinere groepen en respectievelijk kleinere delers te kunnen werken. Dat maakt het mogelijk alle individuele verschillen correct op te vangen. Er zijn dan wel geletterdheidsmodules sinds het voorgaande semester, maar die zijn betalend, en dat net voor een groep die het in globo al moeilijker heeft. Hoe moet men de cursisten ertoe aanzetten gebruik te maken van een betalend aanbod dat niet eens verplichtend in het curriculum zit? Men vreest dan ook dat de geletterdheidsmodules een maat voor niets zijn in de tweedekanscontext.

Het tweedekansonderwijs zou ook graag een andere reglementering zien dan de bestaande die bijzonder rigide en verouderd is. Ze laat absoluut geen flexibiliteit of vernieuwing toe. Het tweedekansonderwijs is zo wellicht het enige onderwijs dat werkt met modules en verplichte lestijden. De leerplannen zijn geschreven in

termen van lestijden en veelvouden van veertig. Een schooljaar heeft maar 38 lesweken. Zoals gezegd, is er bij de aanvang van een TKO-traject een uitgebreide oriëntatieperiode. Die kan geen plaats krijgen binnen het bestaande kader zonder een regel te breken of te overtreden. Alle centra moeten zich dan ook in bochten wringen en moeten creatieve wegen bewandelen om dat toch te kunnen doen. Die voorbereiding is immers nodig en de oefening is bijzonder intensief. Op tien dagen worden soms tot 400 cursisten getest. Het is vrijwilligerswerk, want er zijn eigenlijk geen lesuren voor. Tegelijk derft men ook nog eens de inkomsten van de vrijgestelde modules. Voor de spreekster is het duidelijk dat er een aangepaste regeling nodig is.

De beperkte administratieve omkadering vormt een ander aandachtspunt. Die is niet mee geëvolueerd naar de modulaire aanpak, die in het tweedekansonderwijs toch heel veel aandacht en opvolging vraagt. Er is ook bijkomende administratie omdat vele cursisten nu van een vervangingsinkomen leven. Men hoopt dat een aangepaste financiering zal worden afgestemd op de werkwijze en doelgroep, dus niet langer op basis van aanwezigheid. Dat is niet te rijmen met vormen van gecombineerd onderwijs. Een aantal cursisten zijn vooralsnog niet gesubsidieerd, zoals de langdurig zieken. In Mechelen is er een samenwerking met twee ziekenhuisscholen. Voor die cursisten is er geen enkele financiering voorzien, hoewel ze wel voorbereid worden. De conceptnota stelt ook een verhoging van het inschrijvingsgeld voorop als men een module moet overdoen. Men hoopt dat dit niet zal gelden voor het tweedekansonderwijs.

Wat betreft afstemming en samenwerking, stelt het tweedekansonderwijs vooral een enorme versnippering vast. Dat zorgt voor tegenwerking in plaats van gezonde samenwerking. Bepaalde zaken sporen namelijk niet. Het deeltijds onderwijs kreeg er sinds enkele jaren een diplomatraject bij. De diplomavereisten daar stroken niet met wat het tweedekansonderwijs aanbiedt. Voor jongeren tussen 15 en 18 jaar is er geen probleem, maar voor de groep na 18 jaar gelden twee verschillende sporen en kwaliteitseisen. Een betere afstemming is nodig, en eenmaal dat is gebeurd zouden de attesten zelfs uitwisselbaar moeten zijn.

Ook afstemming met de examencommissie is volgens de spreekster essentieel. Steeds meer cursisten combineren dat met het tweedekansonderwijs. Als de boodschap steeds weer luidt dat ze daarheen trekken omdat dat gemakkelijker is, dan is er een probleem, stipt de spreekster aan. Het klopt overigens dat inhoudelijk bij hen meer zaken moeten worden aangeboden dan de examencommissie ondervraagt. Het AAV-certificaat, dat sinds drie jaar erkend is als een certificaat Algemene Vorming tso-bso, wordt niet als dusdanig erkend door de examencommissie. Men krijgt geen vrijstelling voor het geheel van Algemene Vorming. Ook daar is afstemming en uitwisselbaarheid nodig.

Ze stipt verder nog aan dat waar het secundair onderwijs blijkbaar veel te veel diplomarichtingen heeft, het volwassenenonderwijs er te weinig telt. Dringend nadenken over meer equivalenten in het secundair volwassenenonderwijs lijkt haar aangewezen, en dat niet alleen in het kader van knelpuntberoepen. Er zijn genoeg cursisten die willen doorstromen naar hoger onderwijs of hbo5.

Ander punt waar er tekortkomingen zijn, is de afstemming en samenwerking binnen het volwassenenonderwijs zelf. De beroepsgerichte richtingen die met AAV gecombineerd worden om een diploma te behalen, zitten gespreid over verschillende centra. Dat hoeft op zich geen bezwaar te zijn. Er kan een behoeftedekkend aanbod uitgetekend worden binnen een regio, in samenwerking en netoverschrijdend. Daartoe ontbreken evenwel de nodige overleg- en begeleidingsstructuren. Het verdwijnen van de consortia wordt in dat verband ten eerste betreurd. De versnippering van het aanbod bemoeilijkt natuurlijk ook de

toeleiding. Spreekster pleit graag voor een soort van leerwinkel of leerloket waar men terecht kan voor inlichtingen en sturing.

Een derde afstemmingspunt situeert zich tussen tweedekansonderwijs/volwassenenonderwijs en het aanbod buiten het onderwijs, met name via de VDAB. Op dat niveau gaat het vooral om tegenstrijdige ambities. Vanuit het departement Werk, en ondersteund door de Vlaamse Regering, zet men sterk in op snelle trajecten naar werk, waarbij algemene geletterdheid ondergeschikt wordt aan de jobgerichtheid. Cursisten worden soms uit het tweedekansonderwijs gelicht om een kortlopende opleiding van de VDAB te volgen.

Allerlei onderzoek wijst uit dat het opleidingsniveau cruciaal is om volwaardig aan het maatschappelijk leven te kunnen participeren. Dat heeft een impact op werk, maar ook op gezondheid en alle andere facetten van leven. Het diploma secundair garandeert die geletterdheid en vanuit het tweedekansonderwijs klinkt dan ook een sterk pleidooi voor een recht op halen van dat diploma en dit voor elke volwassene. Dat kan via het toekennen van leerkrediet van een aantal jaren om het niveau te behalen. Iedereen kan achter dat idee staan, maar in de praktijk zijn er te veel drempels en belemmeringen door allerlei regels. Zo kan het voor spreekster niet dat cursisten hun basisfinanciering, hun vervangingsinkomen, verliezen omdat ze ervoor kiezen een diploma secundair te halen. Werkloze cursisten wil men vaak zo snel mogelijk opnieuw aan het werk, waardoor ze niet automatisch een vrijstelling voor de arbeidsmarkt krijgen terwijl ze studeren. In sommige gevallen worden ze zelfs gewoon weggeplukt van de schoolbanken. Hetzelfde gebeurt met leefloongerechtigde mensen.

Wat opvalt, is dat de VDAB niet altijd opteert voor het diplomatraject, ook als het bestaat. Vanaf september worden in verschillende regio's een aantal OKOT-trajecten omgezet naar versnelde opleidingstrajecten, zoals BKO. De lokale VDAB oordeelt immers dat een diploma secundair niet nodig is om aan de slag te kunnen. Binnen de VDAB gaan trouwens stemmen op om enkel nog vrijstelling te geven voor opleidingen naar knelpuntberoepen. Anne Mees stelt dat dit haaks staat op het leerrecht om een basiskwalificatie te halen. Het is daarenboven ook kortzichtig, aangezien studies uitwijzen dat het diploma secundair leidt tot veel duurzamer tewerkstelling. Spreekster meent dat de Vlaamse Regering het diplomagericht traject veel meer zou moeten ondersteunen en faciliteren. Wie het TKO aanvat moet een leerkrediet krijgen van drie jaar met behoud van uitkering en ook de VDAB moet actief toeleiden. Dat kan worden gerealiseerd via een principiële akkoord. Ter zake refereert men ook graag naar wat op Europees niveau wordt vooropgesteld door Europees commissaris Marianne Thyssen.

De kinderbijslagregeling voor tweedekansonderwijs was vroeger veeleer een uitzonderingskwestie, maar dat is lang niet meer het geval. Heel wat cursisten zijn thans nog kinderbijslaggerechtigd. De bestaande regelgeving bepaalt dat men minstens 17 uur les moet volgen om het recht op kinderbijslag te behouden. In het hoger onderwijs ligt die grens veel lager. De modulariteit in tweedekansonderwijs maakt dat sommige cursisten in het laatste semester soms onder die drempel zakken en dus hun kinderbijslag verliezen. Met eenvoudige ingrepen kan dat worden voorkomen. In het verlengde daarvan pleit men ook voor studietoelagen voor de cursisten, net als in het secundair.

Het tweedekansonderwijs blijkt toch nog steeds een buitenbeentje te zijn als studiegebied. Het omvat iets uit alle mogelijke onderwijsvormen en er is steeds bijgestuurd en verfijnd. Er is nog veel werk maar het tweedekansonderwijs is bijzonder innovatief. Zo wordt er ingezet op vakoverschrijdende afstemming, pedagogisch-didactische vernieuwing, begeleidingsvormen enzovoort. Het TKO vormt zo een aparte arm van het volwassenenonderwijs. Er leven dan ook een aantal specifieke bezorgdheden.

Wat, bijvoorbeeld, met het statuut van de TKO-leerkracht? Er is een specifieke expertise nodig en er is een uitgetekend leerkrachtenprofiel. De samenwerking tussen leerkrachten is zeer intensief. Leerkrachten vormen de ruggengraat van het onderwijs. Men ziet dan ook graag enige continuïteit en bescherming van dat statuut binnen het TKO. Bovendien vraagt men om erkenning van de traject- en zorgcoördinatoren. Zij mogen niet het 'overschot' aan uren krijgen. Vanuit het TKO gaat men graag voor een doorgedreven professionalisering en een slagkrachtig personeelsbeleid.

Met betrekking tot de inplanting van TKO-centra in Vlaanderen laat de spreekster opmerken dat het inrichten van AAV een zekere schaalgrootte vergt om leefbaar en efficiënt te zijn. Nabijheid is dus belangrijk, maar ook een zekere spreiding, zodat de verschillende centra geen concurrentie voor elkaar betekenen.

De Federatie Tweedekansonderwijs bestaat niet voor niets al 30 jaar, stelt de spreekster. Het is nog altijd een vrijwilligersinitiatief en heeft financiële middelen noch personeel. Het partnerschap moet vooralsnog de reële kosten dekken vanuit de beperkte middelen van de CVO's. In de toekomst zou men dat graag anders geregeld zien, door officiële erkenning en financiële ondersteuning om het voortbestaan en de werking te blijven garanderen.

Dat het TKO in de voorliggende conceptnota een belangrijke plaats krijgt, verheugt de sector. De nota is in dit stadium evenwel nog te vaag om te beoordelen of de concrete invulling zal volstaan om het maatwerk en de ruime flexibiliteit die essentieel zijn, ook in de feiten te garanderen. Spreekster hoopt alleszins dat de aandachtspunten zullen worden meegenomen.

II. Bespreking

1. Vragen en opmerkingen van de leden

1.1. Tussenkoms van Caroline Gennez

Voor *Caroline Gennez* vormt levenslang en levensbreed leren de hefboom bij uitstek voor maatschappelijke vooruitgang. Het parlement mag niet nalaten om, net als voor het leerplichtonderwijs, de kansen te waarborgen die jonge en niet zo jonge mensen toelaten om via het tweedekansonderwijs of andere instellingen bij te benen. De conceptnota gaat onder meer uit van een duurzame kwalificatie als doelstelling en stipuleert dat er nog te weinig mensen in kwetsbare doelgroepen bereikt worden. Daarin kan sp.a zich vinden. Het Europese streefdoel om 15 percent van alle volwassenen te bereiken tegen 2020 lijkt nog heel veraf. Welke kapstokken biedt de conceptnota om dat streefdoel te halen?

Er zijn ook nogal wat drempels, financieel, qua aanbod en inzake organisatie van het programma-aanbod. Hoe kunnen die worden weggewerkt? Het lid is van mening dat men nu veeleer drempelverhogend dan drempelverlagend aan het werken is. Het lijkt haar zinvol om op te lijsten wat er beter kan.

Wat betreft duidelijkheid en programmatie en fijnmazigheid in aanbod, en ook in het belang van de zijinstromers, rijzen er twee belangrijke vragen. Hoe kan men de programmatie afstemmen op de vraag? En hoe kan men dan toch nog voldoende specialisatie en expertise inbouwen in het aanbod? Er lijkt een spanningsveld te bestaan tussen die twee elementen.

De consortia volwassenenonderwijs en de leerwinkels of het leerloket boden de zoekende volwassene een ruggensteun en gids doorheen de wirwar aan mogelijkheden. Het opnieuw streven naar samenwerking – beleidsdomein- en

netoverstijgend – is essentieel. Zijn er, nu de consortia ontmanteld zijn, andere en meer performante instrumenten om dat alsnog te realiseren: fijnmazig aanbod, duidelijke programmatie en flexibiliteit om ook de zijinstroom te bereiken?

De interesse in ICT- en taalstudie daalt alsmaar. Het aanbod volgt. Met het weghalen van de SLO, hbo5 en NT2 bij de CVO's riskeren deze volledige ontmanteling. Zijn er oorzaken aan te wijzen voor de lagere interesse?

De CVO's willen het bestaande aanbod in de volle breedte blijven garanderen, maar dat kan alleen als er meer middelen komen. Geldt dat ook niet voor de hogeronderwijsinstellingen? Een structuurhervorming waarbij een aantal opleidingen inkantelen vergt inspanningen. Hoe zullen de instellingen voor hoger onderwijs de noodzakelijke flexibiliteit kunnen garanderen met minder middelen, bovenop de aftopping? In 2015 is bovendien een verhoging van de inschrijvingsgelden doorgevoerd.

Caroline Gennez acht de conceptnota wel degelijk nodig, omdat het brede aanbod van het levenslang leren onder de loep genomen dient te worden. Inhoudelijk blijkt dat vooralsnog echter te weinig het geval. Met wat nu voorligt beoogt men veeleer een structuurhervorming en minder een inhoudelijke, financiële en personeelsgerichte hervorming. Voor sp.a moet de volwassen lerende centraal staan en moeten de structuren daarop worden aangepast.

1.2. Tussenkoms van Ann Brussel

Ann Brussel wenst van professor Baert te vernemen in welke mate de krachtige leeromgeving waarvan sprake, nog ontbreekt. Wat ontbreekt er vooralsnog? Hoe kan en moet het beleidsvoerend vermogen worden versterkt?

Vlaanderen zou het, in vergelijking met het buitenland, niet zo goed doen inzake levenslang leren. Zijn de gehanteerde modellen daar gelijkaardig? Werkt men, bijvoorbeeld in Groot-Brittannië, ook met een soort van CVO's zoals men die in Vlaanderen kent? Wordt het levenslang leren in het kader van de job die men uitoefent ook mee in beschouwing genomen bij de evaluatie van het volwassenenonderwijs? Werkgevers zetten daar in bepaalde landen immers sterk op in, weet het lid.

Er zou aansluiting moeten zijn op de reeds verworven bagage van de individuele studenten, maar tegelijk hoort het lid een pleidooi voor een grote diversiteit en heterogeniteit van groepen in de centra. Dat lijkt het lid moeilijk verzoenbaar. Kan dat verder toegelicht?

Het kwaliteitstoezicht zou eenmaal om de tien jaar gebeuren. Is dat standaard, wenst het lid van de inspectie te vernemen? Ziet men dat liever anders? Met of zonder inspectie en een al dan niet opgevoerd beleidsvoerend vermogen? Er klinkt een pleidooi voor een opendatabeleid. Over welke data gaat het dan en met wie moeten die worden gedeeld?

Wat betreft omvorming en actualisering van studierichtingen, stelde Tony Bastijns dat men moet onderzoeken voor welke richtingen dat moet gebeuren. Is daarop dan nog geen zicht?

Toon Martens stelde dat, als de CVO's hbo5 zouden aanbieden, de kans groot is dat er ongezonde concurrentie ontstaat tussen de niveaus 5 en 6 en tussen hogeschool en universiteit. Waaruit concludeert hij dat? Beschouwt hij de CVO's dan niet als een belangrijke vestigingsplaats om hbo5 aan te bieden, met name met het oog op de realisatie van de beoogde fijnmazigheid? Ze lijken door hun

ervaring en vestigingsplaatsen toch een belangrijke factor te zijn in het aanbod hbo5 en in de samenwerking ter zake.

1.3. Tussenkomsst van Koen Daniëls

Koen Daniëls laat opmerken dat iedereen momenteel zit te wachten op hoe hbo5-verpleegkunde finaal in het koninklijk besluit nr. 78 zal terechtkomen en of er dan voor de eigen sector nog iets in zit. Tegelijk stellen de secundaire scholen juist dat het zalmmodel het specifieke is van hun kader. Studenten Verzorging blijven daarmee in eigen huis. Het lid hoort hier en daar weliswaar opmerken dat studenten liever in het hoger onderwijs zitten, maar anderen blijven – zo blijkt – liever in de beslotenheid en nabijheid van dat secundaire onderwijs. Hoe zien de sprekers dat?

Hbo5 mag inderdaad geen bachelor light worden. Hoe kan men dat in het hoger onderwijs garanderen? De hogescholen bieden dan immers de bachelor aan met als heroriënteringsoptie het hbo5-verhaal.

Wat het secundair volwassenenonderwijs betreft, wil Koen Daniëls weten hoe de inspectie het feit inschat dat 70 percent niet voldoet. Dat baart hem zorgen. Gaat het dan om dezelfde problemen als men ziet voor bepaalde opleidingen in het secundair onderwijs? Ligt het dan aan het feit dat leerplannen gerecycleerd worden? Of zijn het de onderwijs- of beroepskwalificaties? Of ligt het gewoon aan de lokale aanpak?

Als men pistes aanhaalt qua financiering rond cursisten, wat moet men zich daar dan specifiek bij voorstellen? Meer kleuring, duidelijkheid over het doel van de middelen, of net niet?

Er zouden problemen zijn met de afstemming van het beroepstraject. In het TKO vindt men dat de werkcomponent te zwaar doorweegt. Is dat in tegenspraak met elkaar of niet? Werk vinden is de enige manier om uit kansarmoede te geraken. Als er te weinig aansluiting zou blijken te zijn op het beroepsmatige, op de arbeidsmarkt, zouden de kansen om aan de slag te kunnen dus, zelfs met volwassenenonderwijs, kleiner worden. Anderzijds wordt de werkcomponent blijkbaar te veel in rekening gebracht. Het lid onderstreept dat N-VA zeker niet tegen de AAV-component is, maar ziet graag het hele plaatje van het volwassenenonderwijs.

Wat alom terugkeert, is de rationalisering van het aanbod, maar tegelijk ook de vraag naar fijnmazigheid. Men wil wel alles aanbieden, maar er mag geen of liefst zo weinig mogelijk concurrentie spelen. Over de verschillende netgebonden aanbieders in het volwassenenonderwijs wordt niet echt gesproken. Ligen er daar mogelijkheden om de rationalisering rond te krijgen?

De heroriëntatie in het hoger onderwijs noemt het lid cruciaal. Het kan nu overigens al. Geen enkel decreet, besluit of omzendbrief belet dat. Dat het toch niet gebeurt, is vooral te wijten aan financiële redenen. Volstaat het om het hbo5 op dezelfde leest te financieren als het hoger onderwijs? Dat voorkomt dat er een trigger is om niet of juist wel te heroriënteren, afhankelijk van de financiering.

Het levenslang leren is in Vlaanderen voorlopig sterk geformaliseerd via het volwassenenonderwijs. Men wil echter ook meer inzetten op nascholing voor leerkrachten. Dat wordt vooralsnog echter niet beschouwd als levenslang leren. Telt dat mee of niet? Opleidingen rond nieuwe technieken die in kmo's worden ingericht en door onder meer experts van de fabrikanten worden gegeven, zijn niet geattesteerd maar zijn de facto wel een vorm van opleiding. Moet dat ook niet meer worden gevaloriseerd, wil het lid van professor Baert weten.

Vanuit HoGent wordt het 'jetonprincipe' aangehaald. Het gaat om een soort van inruilprincipe. Op heel wat plaatsen heeft men een onderwijsbevoegdheid wel, maar wordt die niet uitgeoefend. Het lid gaat ervan uit dat het inruilen dan alleen betrekking heeft op wat wel wordt uitgeoefend en ingericht.

Er zijn nog een tweetal begrippen die in deze discussie moeten worden aangekaart. Zo is er de macrodoelmatigheid, waarover binnen het hoger onderwijs veel discussie is. En dan met name over de meting en hoe die gebeurt. Moet het concept ook niet geïntroduceerd worden voor hbo5? Hij hoopt alleszins dat er geen salomonsoordeel geveld zal moeten worden binnen de Vlaamse Regering, maar dat men er zelf zal uitkomen.

Wat de mate van overlap tussen opleidingen betreft, meent hij dat voor studenten duidelijk moet zijn dat het profiel hogeschool, dat van niveau 6, bachelor is. Wat is in mensentaal het aantoonbare onderscheid met niveau 5?

1.4. Tussenkomsst van Jan Durnez

Jan Durnez wil zijn tussenkomsst voornamelijk toespitsen op de situatie in de meer landelijke gebieden in Vlaanderen. De hier behandelde problematieken hebben daar immers nog extra dimensies. Voorts sluit hij zich aan bij de vraagstelling inzake spreiding van aanbod, fijnmazigheid en de vraag of de hogescholen ter zake een stuk aanbod kunnen garanderen. Er is de toepassing in de breedte, die het lid in de feiten niet meteen mogelijk acht, maar er is bij hem ook begrip voor de vaststelling dat het betreurenswaardig zou zijn als alles zomaar verdwijnt.

Het lid herinnert zich dat er, in het kader van het dko, ooit is onderzocht of er een verband was tussen participatie en afstand van woonplek tot plaats van aanbod. Hieruit bleek dat één kilometer meer afstand, al een achtste tot een tiende minder participatie met zich bracht. Van Carine Steverlynck had het lid dan ook graag vernomen of een dergelijke oefening ook al is gemaakt voor het volwassenenonderwijs.

Het lid kan zich ook terugvinden in de hier door sommigen naar voor gebrachte nostalgie naar de tijd van de consortia (en de voorgangers daarvan). In West-Vlaanderen nam de provincie die taak op als kerntaak in de streek- en gebiedswerking. Hoe zien de sprekers een eventuele gedeeltelijke terugkeer van dat coördinatiegegeven?

1.5. Tussenkomsst van Kathleen Krekels

Kathleen Krekels richt zich voornamelijk nog tot de inspectie en het tweedekansonderwijs. Het intrigeert het lid dat Carine Steverlynck stelde dat qua functionaliteit de kennis wel geboden wordt, maar dat de toepassing ervan veel te weinig een feit is. Wat ontbreekt er dan precies als 'brug' tussen die twee? Hoe ervaart men dat in het tweedekansonderwijs en hoe speelt men daar op in?

Met betrekking tot het niveauverschil tussen centrale examencommissie en het leerplichtonderwijs, wil het lid vooral de oorzaken daarvan kennen en mogelijke oplossingen horen.

Ook voor het beter bereiken van de kwetsbare doelgroepen – waarin men blijkbaar nog tekortschiet – krijgt ze graag aanbevelingen uit het werkveld.

1.6. Tussenkoms van Kathleen Helsen

Kathleen Helsen begrijpt dat professor Baert het belangrijk acht dat in het volwassenenonderwijs initiatieven worden genomen om meer volwassenen de stap te laten zetten naar levenslang leren. Enkel binnen het beleidsdomein Onderwijs initiatieven nemen zal niet volstaan. Dus moeten ook alle andere actoren aan de slag. Hier ligt er nu een conceptnota voor in het kader van Onderwijs en dus zal daarmee alleen de beoogde doelstelling niet worden gehaald. Welke inzichten of voorstellen kan de professor aanreiken voor de andere betrokken beleidsdomeinen? De bereidheid tot leren is niet altijd in voldoende mate aanwezig, zelfs bij wie soms al in het volwassenenonderwijs zit.

Vanuit hbo5 wordt sterk de link gelegd met verdere specialisatie, met de arbeidsmarkt en duaal leren. De conceptnota behoudt de twee denksporen voor hbo5, namelijk arbeidsmarktgerichtheid en voorbereiding op de bacheloropleiding. Dat laatste is hier echter nauwelijks ter sprake gekomen. In hoeverre is er doorstroming van hbo5 naar de bacheloropleiding? Als men dan toch vooral de nadruk legt op arbeidsmarkt- en praktijkgerichtheid, vraagt het lid zich af of doorstroming naar de bachelor überhaupt wel haalbaar is? Bij studenten die het moeilijk hebben in de bachelor, blijkt dat het vaak ontbreekt aan een degelijke algemene vorming. Wat dan überhaupt met mensen uit hbo5?

Er is sprake van fijnmazigheid, van goede regionale spreiding van opleidingen over Vlaanderen en van een 'jetonsysteem' dat een betere spreiding van onderwijsbevoegdheden over Vlaanderen zou bewerkstelligen. De inspectie heeft het dan weer over het belang van de kwaliteit voor het volwassenenonderwijs. Dat gegeven wordt nog als een zwakte ervaren. De kwaliteitsverschillen tussen de instellingen blijken te groot. De inspectie ziet meer heil in een clustering binnen de centra en dus niet zozeer in een grote spreiding alom van alle onderwijsbevoegdheden. Kan hierover meer duidelijkheid worden verschaft? Is zo'n spreiding effectief wel de juiste stap? Of is juist een intelligente clustering beter?

Afsluitend had Kathleen Krekels ook graag nog vernomen of er mogelijks meer hbo5-platforms zijn?

2. Antwoorden van de deskundigen

2.1. Repliek van emeritus professor Herman Baert

Professor *Herman Baert* stelt dat het in de 2020-strategie vooropgestelde streefdoel van 20 percent, nog zeer veraf ligt. Dat is overigens niet zozeer het geval qua tijd, maar wel qua kwantiteit. De Vlor wilde dat daarover zou worden nagedacht, waarbij men niet zou vertrekken vanuit de structuren en het bestaande aanbod, maar wel vanuit de maatschappelijke omgeving en de lerenden. Dat is gebeurd, middels bevraging van heel wat onderzoekers. Net als voor het volwassenenonderwijs blijkt in Vlaanderen bijzonder weinig onderzoek voorhanden. De beschikbare insteken zijn verzameld vanuit een heel diverse groep mensen met beleidsverantwoordelijkheid, mensen die in centra werken en onderzoekers. Er zijn vijftien aanbevelingen geformuleerd die nog eens vertaald werden in een 60-tal concrete acties. Die licht de spreker niet allemaal toe.

Het maatschappelijke klimaat werkt de haalbaarheid van het doel tegen. De media en de maatschappelijke aandacht richten zich vooral op veiligheid, vluchtelingen, kinderarmoede en sociale correcties. Er heerst een sfeer van bezorgdheid en zorgelijkheid. Dat bevordert de leerbereidheid absoluut niet. Daarvoor is een zekere vrijheid en ademruimte nodig. Toch zijn er wel degelijk nog dingen mogelijk. Daartoe rekent de professor ook de mooie campagnes die

onder meer de CVO's zelf organiseren. Maar hoewel de visuele, redactionele en esthetische kwaliteit daarvan is toegenomen, begrijpen mensen toch vaak nog niet wat er staat. Niet zozeer omdat het complex is opgesteld, maar veeleer omdat ze leren niet in verband kunnen brengen met de andere problematieken die hen omringen.

De ambitie van vele mensen in het TKO bestaat erin alsnog een diploma secundair onderwijs te halen. In vacatures en selectieprocedures wordt – vanuit een zeer actieve en innoverende arbeidsmarkt – echter amper nog als dusdanig naar diploma's gevraagd. Men vraagt wel naar een soort van portfolio waarin wordt aangegeven welke competenties zijn verworven, welke ervaring en werktrajecten er te noteren zijn. Voor vele vormen van volwassenenonderwijs is de diplomacomponent derhalve niet zozeer prioritair. Daar speelt vooral de vraag wat de leeruitkomst is.

Van de samenleving uit kan het leren, het durven ondernemen van een leertraject, dus wel gewaardeerd worden, maar in sollicitatieprocedures zal men veel meer bekijken welke de effectief bereikte leeruitkomsten zijn. Voor onderwijs en arbeidsmarkt houdt dat in dat men op andere manieren zal moeten omgaan met de valorisering van leren en wat dat aan meerwaarde voor het individu en de samenleving biedt.

Wat de promotie betreft, vraagt de professor zich net zo goed af waarom er nu toch al zo lang gesukkeld wordt met het concept van de leerwinkel. Eén verklaring daarvoor ziet hij alvast in het feit dat de VDAB ervan uitging dat zij het principe van de werkwinkels konden doortrekken en die taak dus konden opnemen. Professor Baert is daar radicaal tegen gekant. De VDAB heeft zijn eigen opdrachten en finaliteit. Waar het gaat over leren, moet men breed denken en holistisch, en vooral onafhankelijk van de VDAB. Die bekleedt immers een dubbele positie omdat hij zowel oordeelt over de arbeidsmarkt, loopbanen en mogelijkheden daarvoor, als dat hij optreedt als aanbieder van opleidingen. Onafhankelijke leerwinkels met de verschillende stakeholders die een rol spelen op bestuursniveau, kunnen voor hem wel. Die specifieke dienstverlening moet echter totaal professioneel onafhankelijk zijn. Er zijn daarvoor goede modellen en ervaringen en men wil dat ook van onderuit doorzetten. Er zijn al initiatieven, onder meer in Gent. Professor Baert vindt dat men onderhand lang genoeg heeft gewacht met de valorisatie ervan.

Met het oog op de leerwinkel is, zoals gezegd, een netwerk van stakeholders van groot belang. Dat geldt met name ook voor het overleg over de innovaties die nodig zijn. Wat betekenen de nieuwe ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in termen van leren? Dat blijkt niet altijd eenvoudig, en het vergt een pedagogisch-didactische expertise om de vertaalslag te maken van maatschappelijke uitdagingen en transities in de levensloop naar leerdoelen. Die weg hoeft niet moeizaam te zijn, maar kan via soepele procedures.

Het begrip leezorg omvat alles wat de professor bedoelt qua keuzebegeleiding, ontwikkelen van leervragen, articuleren van leerbehoeften enzovoort. In het TKO is dat initiatief aanwezig, met grote impact op de oriëntatieperiode. In het klassieke CVO blijft het vaak bij een korte rondvraag bij aanvang. Zelf kon professor Baert dan wel tien leerpunten opnoemen, gewoon omdat hij stevast reflecterend bezig is met leren. In evaluatie noch assessment is daarvan echter nog sprake geweest. Het lijkt professor Baert logisch dat men veel meer inzet op de leezorg, de introductie en de intake om daar dan het programma rond op te bouwen. Zo zien mensen duidelijk de verbanden tussen wat zij als leervragen, leerthema's en -doelen naar voren schuiven en wat het programma inhoudt. Ze begrijpen dan ook beter hoe ze zich daarbinnen zelfsturend kunnen bewegen.

De onafhankelijke denkgroep van de Vlor boog zich ook over de financiële stimuli. Expert Luc Sels deed zijn hele oefening nog eens over. Hij kwam tot de conclusie dat Vlaanderen beschikt over een geweldige set van maatregelen en financiële stimuli om drempels te helpen wegwerken of in te korten. Niet alles is weliswaar toereikend en er zitten ook nog inconsequenties in, bijvoorbeeld inzake de kinderbijslag. Er zijn dan ook geen volledig nieuwe systemen nodig, maar wel een versobering van de bestaande. Die versobering zit dan niet in de financiële volumes, maar in de doelgerichtheid. Ze zijn niet samenhangend en werden veeleer bedacht vanuit toebedelingsrationaliteiten dan vanuit de volwassene. Het is dus zaak die oefening over te doen vanuit de leefwereld, omgevingsondersteuning en het financiële draagvlak van de volwassene.

Wat betreft werken, ligt er een belangrijke taak besloten in het humanresourcesmanagement. Het Vlaamse bedrijfsleven kent al bij al een vrij zwak uitgebouwd humanresourcesdevelopment. Het management ter zake is al sterk geregeld, bijvoorbeeld voor wat betreft vakantie-, opslag- en doorgroeiregelingen. Hoe het leren ingebouwd kan worden in een carrière, blijft echter nog bijzonder vaag en is weinig aanwezig. Dat hiaat aanpakken, zou heel wat in beweging brengen, besluit de professor.

Daarop inpikkend herhaalt *Koen Daniëls* zijn vraag naar cijfers inzake opleidingen op de werkvloer en of dat ook mee als levenslang leren kan worden beschouwd.

Professor *Baert* stelt dat de in de Education and Training Monitor vermelde cijfergegevens gaan over deelname aan formele educatievoorzieningen gedurende de laatste vier jaren (dus sinds 2012). Andere cijfers, bijvoorbeeld uit de Labour Force Survey, geven een ander beeld omdat ze op jaarbasis worden berekend. Allemaal zoomen ze echter in op formele leeromgevingen. De Nationale Arbeidsraad formuleerde eerder al een advies over verruiming daarvan en dat is ook deels toegepast. Aan werkgeverskant leefde het gevoel dat de cijfers enigszins bedrieglijk waren, omdat zij wel degelijk inspanningen leveren inzake opleiding, die niet in de statistieken worden opgenomen. Dat verwijt klopt dus gedeeltelijk, beaamt professor Baert.

Hoe kan men dat dan meten? CEDEFOP maakt werk van het beter in kaart brengen van die gegevens. Daaruit, en uit eigen onderzoek, blijkt intussen al dat wie deelneemt aan formele opleidingen, ook veel kansen aangrijpt in de informele en non-formele sfeer. Dat omvat onder meer het sociaal-cultureel werk, leren in teams, in sportverenigingen enzovoort. De compensatietheorie die stelt dat wie het niet zo goed deed op school, het 'vak' wel al doende leert, klopt dus niet. Het mattheuseffect van ongelijke verdeling wordt nog versterkt als men ook meeneemt wat in informele en non-formele leervormen aan bod komt. Professor Baert voegt daar nog uitdrukkelijk aan toe dat hij het belang van waardering en validering van leren in de samenleving en van het belonen van mensen die het leren opnemen, ook voor die leervormen, bijzonder hoog acht. Dat is een grote uitdaging waarvoor nog geen wetenschappelijk instrumentarium beschikbaar is dat alles in kaart kan brengen.

2.2. Repliek van Carine Steverlynck

Carine Steverlynck stelt dat de vroegere consortia wat betreft de mix van fijnmazigheid, programmatiebeleid en flexibiliteit groot potentieel hadden, maar tegelijk ook heel wat valkuilen inhielden door de manier waarop ze decretaal geconcipieerd waren. Sommige ervan werkten degelijk, andere rondt slecht. Beide zijn evenwel verdwenen. Er is derhalve geen tussenplatform meer. Om tot een meer rationele inzet van middelen te komen in het volwassenenonderwijs, zal er een platform moeten zijn waar de verschillende partners elkaar kunnen ontmoeten. Of men moet doen zoals het bij de CBE's werkt, en dus van de CVO's

pluralistische organisaties moet maken om ze dan in te bedden a rato van één per regio, laat de spreekster in het midden. Ze verwacht daarvoor alleszins weinig animo.

Vanwaar de dalende interesse voor ICT en talen? In eerste instantie is er ongetwijfeld een zekere verzadiging inzake digitalisering mee gemoeid. De digitale kloof, zeker voor de beroepsactieve bevolking is in grote mate gedicht. Toch spelen er ook nog andere factoren. Zo duurt het enorm lang vooraleer er nieuwe opleidingsprofielen tot stand komen. Het gebrek aan wendbaarheid maakt dat men voor een deel van de uitdaging de mist ingaat. Hetzelfde geldt voor taalopleidingen die nog altijd stoelen op een profiel uit het jaar 2000. Los van de ICT-kwestie, is er voor taalopleidingen die in korte modules kunnen worden georganiseerd ook sprake van te langdurige trajecten. Vele centra organiseren nog altijd voornamelijk een jaaraanbod voor talen, spelen dus veel minder gericht in op kortlopende modules en dat is nefast in een samenleving waarin niemand nog een jaar tijd kan vrijmaken. Zeker met het oog op langer werken zal hier terdege rekening mee moeten worden gehouden.

Het decreet betreffende de kwaliteit van onderwijs uit 2009 voorziet inspectierondes van tien jaar. In internationaal perspectief blijkt dat er het meest impact gegenereerd wordt indien het toezicht elke vier jaar wordt gehouden. Dat lijkt de spreekster dan ook de aangewezen weg om te volgen. Er zit overigens een Inspectie 2.0 aan te komen, en dan mag men hopen dat het die kant uitgaat.

Wat mist men inzake databeleid? Het antwoord op die vraag staat ook al te lezen in het GIA-rapport over NT2. Dit transponeren naar de rest van het volwassenenonderwijs is vrij eenvoudig, want de registratie is identiek. Er wordt overvloedig geregistreerd en er is een massa data beschikbaar, maar wat echt nodig is, is er niet. Wat nodig is, zijn met name dingen die de kwaliteit van het onderwijs kunnen verbeteren. Zo wordt er heel weinig geregistreerd inzake personeel en inzake een aantal personeelskenmerken. En dit terwijl iedereen er toch van overtuigd is dat de leraar het verschil maakt.

Er worden ook geen databanken aan elkaar gelinkt, waardoor de effecten van inspanningen in het volwassenenonderwijs onzichtbaar blijven. Zo is het niet duidelijk hoeveel cursisten van hbo5 doorstromen naar de professionele bachelor. Er wordt in wezen vooralsnog alleen geregistreerd in termen van financiering van de centra en voor personeel, en niet wat betreft kwaliteit.

De 70 percent onvoldoende in het tweedekansonderwijs blijkt schokkend. In andere domeinen zijn de resultaten veel positiever. Strengheid heeft hierop echter geen invloed. In het secundair onderwijs zijn er voor PAV ook grote noden. In het deeltijds onderwijs zijn de resultaten beter. Het opleidingsprofiel is inderdaad oud en de centra zijn hun weg aan het zoeken. Dat klopt. Met het nieuwe opleidingsprofiel AAV is op het werkveld echter een constructie losgelaten die dat soort van functionaliteit en competentiebeheersing niet ondersteunt. Er was voordien ook PAV in het volwassenenonderwijs. Projectmatig onderwijs is thematisch en doet mensen vakinhouden aan elkaar linken. Nu zijn de klassieke vakken terug maar de leerkracht moet die aanpakken in een betekenisvolle context. Dat impliceert eigenlijk spreiding en elke leraar moet het project opnieuw uitvinden voor zijn eigen vak. Dat is niet evident.

Het ontbreekt zeker niet aan engagement, stelt spreekster, maar het is gewoon niet altijd duidelijk hoe men dat kan aanpakken. Er zijn evenwel ook schitterende voorbeelden. Ze ziet bijvoorbeeld cursussen maatschappijleer die eigenlijk verdoken cursussen geschiedenis zijn, en andere waarbij de leraar met zijn cursisten op stap gaat en hen alle organisaties in de streek leert kennen. De

competenties zijn geformuleerd op het tweede profiel. Die match maken, is deel van de vrijheid maar is ook waar leraren over struikelen.

Als kleuring van middelen niet nodig is, dan hoeft dat volgens de spreekster ook niet.

Als het gaat over het beroepstraject, dan ziet spreekster bijvoorbeeld in opleidingen Begeleider-Opvoeder cursisten bezig over hoe de instelling zich profileert ten aanzien van ouders, klanten, websitegewijs enzovoort. In een volgende les, Nederlands, wordt aan dezelfde vaardigheden gewerkt, maar gelinkt aan bijvoorbeeld reclame voor een digibox. Cursisten leggen dan vaak die link niet en zien dat als iets heel anders. Het gaat erom dat wat in het algemeen vormend pakket wordt aangeleerd, ook kan worden toegepast in verschillende contexten, waaronder de beroepsmatige.

Het onderzoek in het deeltijds kunstonderwijs, waarnaar is verwezen, heeft geen equivalent voor het volwassenenonderwijs. Daar is bitter weinig beleidsvoorbereidend onderzoek voorhanden.

West-Vlaanderen en zijn systeem van provinciale ondersteuning stemde tot tevredenheid en daar leeft de heimwee naar de consortia dan ook sterk. De spreekster heeft echter maar een advies ter zake voor de Vlaamse Regering: denk niet louter in termen van autonomie, maar ook vanuit een principe van verantwoording. Een strikte afbakening van wat er precies van een samenwerkingsplatform wordt verwacht is nodig. Die heldere aflijning was er voordien te weinig.

Hoe kan men kwetsbare doelgroepen bereiken? In de sector zijn er daarrond engagementen. De centra hebben oog voor de kwetsbare doelgroepen, en er lopen interessante projecten. Met de bestaande omkadering worden ze echter de facto gestraft als ze goed voor hun cursisten zorgen. Mogelijks zou een ander financieringssysteem – rekening houdend met GOK-kenmerken en cursistenkenmerken – een veel groter bereik kunnen hebben, ook wat de kwetsbare doelgroepen betreft.

Men pleit ook voor inbedding in de lokale context. Niemand kent de situatie en de noden beter dan een lokaal bestuur, OCMW, organisaties waar armen het woord nemen en andere lokale organisaties die met kansarmen bezig zijn. De samenwerking daarmee is nog te beperkt en moet verder worden gestimuleerd.

De schijnbare tegenstelling tussen spreiding van hbo5 enerzijds en anderzijds clustering van opleidingen, houdt in dat er spreiding nodig is, omdat men de link zou kunnen leggen met de professionele bachelor en met de arbeidsmarkt. De clustering van opleidingen houdt dan weer in dat er expertiseopbouw moet zijn. Nu wordt in een CVO standaard een stukje talen, wat ICT en een fractie algemene vorming gegeven, en daarnaast een heel dispaaraat geheel van opleidingen. Men kan niet in alles specialiseren. Begrippen als rationaliseren en netgebondenheid worden vermeld, maar Carine Steverlynck meent dat er misschien veeleer gedacht moet worden in termen van die specialisering via clustering. Er is een te grote versnippering en een irrationele inplanting. Zo hebben van de 101 centra, er 73 een talenaanbod. Moeten in één stad drie of meer centra hetzelfde aanbieden?

2.3. Repliek van Goedele Verhaeghe

Goedele Verhaeghe bevestigt dat het jetonvoorstel zeker niet tot doel heeft de versnippering nog te versterken. Het moet aangeven dat er vooralsnog geen tools zijn om het aanbod te herdenken. Men kan niet afstemmen op lokale noden als de bevoegdheid er niet is, noch keuzes maken voor afbouw van opleidingen, omdat men dan in eigen vlees snijdt. En wat met het personeelsbestand? Men zit momenteel dus vast. Doel van het voorstel is vooral het debat open te trekken en het aanbod uiteindelijk te mogen herzien. De idee van de clustering zoals vooropgesteld, lijkt interessant, maar is nog niet binnen de samenwerkingsverbanden of het platform doorgepraat. Binnen het platform kreeg de spreekster het jetonverhaal niet eens gelanceerd. Er leeft onmiskenbaar een onderlinge concurrentie en spanning. In die omstandigheden wordt er al eens vergeten wat het algemene doel is, met welke middelen er gewerkt wordt en voor welke doelgroep. Een vast personeelsbestand garandeert ook geen bestaansrecht voor een opleiding in een nieuwe formatie. Ook veel studenten aantrekken betekent niet per se dat men tegemoetkomt aan de reële maatschappelijke noden. Het is zeker niet de bedoeling om alle vestigingsplaatsen te activeren. Daarvoor zijn de middelen ook niet beschikbaar en dat brengt ook niet de gewenste kwaliteitsverhoging. Zonder incentives of platform voor rationalisering is regionale afstemming moeilijk.

De programmatieprocedure, die ook wel als de 'koninklijke weg' wordt betiteld, loopt moeilijk, erkent Goedele Verhaeghe. De nadruk werd gelegd op het feit dat het om beroepsgerichte opleidingen gaat en op de vraag. Als er inspanningen geleverd worden voor actualisatie, onder goede procesbegeleiding en op basis van een degelijke marktanalyse, met betrokkenheid van de actoren daarin, dan kan volgens spreekster het alternatief een alternatieve onderwijskwalificatie zijn, al is dat dan niet gestoeld op een beroepskwalificatie. Dat sluit ook beter aan bij het Nederlandse model waar men aan de slag gaat met wie met een opleiding wil doorgaan. Een doelmatigheidscommissie onderzoekt dan of er een nood is.

2.4. Repliek van Tony Bastijns

Tony Bastijns stelt dat de vooropgestelde schaalvergroting met name van belang is voor wat het beleidsvoerend vermogen van de centra betreft. Grotere centra of, met bestuurlijke schaalvergroting, grotere entiteiten met daarin verscheidene centra, scheppen mogelijkheden door de ruimere omkadering. Er kan een groter middenkader worden uitgebouwd om dingen mee te doen. Bovendien laat de bestuurlijke schaalvergroting toe om naar specialisatie te evolueren. De expertise die binnen één centrum aanwezig is, kan dan regionaal op de diverse lokale vestigingsplaatsen worden aangeboden. Dat combineert voldoende schaalgrootte, expertise binnen één school en toch fijnmazigheid in aanbod.

Schaalvergroting maakt ook dat er minder spelers zijn in een regio. De spreker vraagt zich af of een duur instrument zoals een consortium dan nog wel nodig is. Het lijkt hem dan beter naar samenwerking te zoeken, met oog voor de beperkte financiële middelen.

Op de exacte modaliteiten voor omvorming en actualisering is nog geen duidelijk zicht. Er leeft wel een sterke vraag om snel te weten welke opleidingen al dan niet omgevormd moeten worden. Men wil zo snel mogelijk aan de slag binnen de samenwerkingsverbanden en het hbo-platform.

Hij komt dan tot de vraag wat er kan gebeuren om het onderscheid met de eigenlijk bachelor te behouden? Het verschil met hbo moet duidelijk zijn door binnen de hogeschool een eigen entiteit te voorzien, met een eigen profilering. Mensen, werkveld en cursisten moeten het verschil zien. Bij de Rotterdam

Academy worden de associatedegree-opleidingen binnen een aparte unit in de Hogeschool Rotterdam gesitueerd. De Academy profileert zich ook heel sterk als dusdanig. De eigen aanpak staat voorop.

Het 'jetonsysteem' vindt geen genade in de ogen van Tony Bastijns. Hij is veeleer voorstander van het programmeren van opleidingen in functie van de expertise die aanwezig is bij de diverse samenwerkingsverbanden, de beschikbare infrastructuur en de noden van het werkveld. Tegelijk is hij ervan overtuigd dat de bestaande verwantschapsbepaling niet mag belemmeren dat in bepaalde regio's een bepaald aanbod gebeurt. Een bevoegdheid hebben, hoeft niet zonder meer te betekenen dat men een aanbod zomaar kan omruilen. Maar net zo goed mag het niet zo zijn dat men zonder meer een opleiding mag aanbieden omdat ze bestaat en bepaald is als verwant zijnde, als er niet voldoende expertise en kwaliteit geboden kan worden. Er moet een 'toets nieuwe opleiding' zijn om aan te tonen dat die kwaliteit er is, evenals de middelen en infrastructuur.

Wat met de link met de arbeidsmarkt en de dualiteit met de voorbereiding op de bachelor? Kort geleden is er een onderzoek gebeurd bij de recent afgestudeerde alumni in het kader van een SER-rapport. Daaruit blijkt dat tussen 20 en 25 percent van de cursisten doorstroomt. Er moet wel een onderscheid worden gemaakt met de zijinstromers. Zij doen later in hun carrière het onderwijs voor sociale promotie. Heel wat studenten zitten met een vraag, maar vinden geen aanbod overdag. Met alleen dagopleidingen krijgen de zijinstromers dan weer geen kans. Zij kunnen om financiële redenen niet zonder meer dagstudies aanvatten. Bachelortrajecten met een goed avondaanbod krijgen een betere instroom. Bij die zijinstromers ontbreken vaak ook niet de algemene competenties, omdat ze een goede 'background' hebben.

Een tweede groep zijn de generatiestudenten die via het watervalsysteem terecht kwamen in het bso en na een zevende jaar in een hbo-traject. Die studenten blijken wel met een achterstand te kampen. Dat probeert men op te vangen met cursussen leren leren. Zo worden hen taal-, reken- en leervaardigheden bijgebracht. Ze komen vaak als underdog aan op de campus van de hogeschool, maar merken gaandeweg dat ze wel degelijk over competenties beschikken. Het zelfvertrouwen neemt enorm toe, bevestigen ook de bevraagde alumni. Daardoor komen heel wat mensen ertoe om alsnog een bachelor te starten en een hoger diploma te behalen.

2.5. Repliek van Toon Martens

Toon Martens stelt dat in grote bedrijven zeker inspanningen gebeuren inzake informeel leren. Zijn bezorgdheid gaat eerder uit naar de kmo's. Daar groeit de tewerkstelling. Er stellen zich echter al serieuze problemen met het werkplek-leren. De hogeschool probeert projecten op te nemen waarvoor de kmo's geen tijd hebben. Studenten kunnen zo een probleem van het bedrijf aanpakken. Dat overtuigt kmo-ondernemers ervan studenten tewerk te stellen en doet hen inzien dat het rendoert. De meeste beschikbare cijfers zijn echter toegespitst op grote bedrijven vanwege de langere traditie die daar ter zake leeft.

Van consortia en leerwinkels is de spreker geen fan. Initiatieven zoals in Mechelen en Leuven rond onderwijsflankerend beleid, met de stadsregio als regisseur die alle mogelijke actoren bij onderwijs in de breedste context betreft, lijken hem een betere optie. Zo zijn er ook initiatieven gegroeid van huiswerk-begeleiding waarbij studenten Lerarenopleiding ook in kansarme gezinnen komen.

De financiële kant van de integratie in de hogescholen is een groot zorgpunt, bevestigt de spreker. Hbo5 vergt effectieve investering, maar verhoogt ook

substantieel de tewerkstellingskansen van mensen. De lasten komen dus ook hier voor de lusten en het vergt politieke durf om een visie op lange termijn door te zetten.

Willen de hogescholen hbo5 alleen aanbieden op de eigen vestigingsplaatsen? Dat is zeker niet het geval, stelt Toon Martens. Zeker waar er een goed potentieel van volwassen lerenden is, wil men dat in stand houden. Het potentieel van heroriënterende studenten situeert zich echter wel voornamelijk op de campussen.

Voor hbo5-verpleegkunde zouden sommige liever in het secundair onderwijs ingebed blijven. Het gaat echter om werkplekleren en opleiding in team. Meer en meer probeert men hiervoor een reële setting te bieden in een echt ziekenhuis waarin een bachelorstudent en iemand uit hbo5 samen leren en werken. Dat samen met het werkveld organiseren, maakt dat de secundaire school niet de juiste omgeving is voor het werkplekleren. Hetzelfde geldt volgens de spreker voor het onderwijs en de vraag of daar ruimte is voor hbo5-profielen. Hbo5 behelst het ontwikkelen van talenten en het aanleren van teamgericht werken. Bedrijven en organisaties moeten inzien dat hun grote kracht ligt in het investeren in mensen die kunnen samenwerken.

Dat de heroriëntatie niet meer en sneller gebeurt, ligt vooral aan het ontbreken van dagtrajecten. Er zijn momenteel zeer weinig hbo5-opleidingen in dagonderwijs.

Wat andere modellen van nascholing in onderwijs betreft, gebeurt er ook al heel wat. Zo leert men op evenementen van elkaar in een soort van 'learning communities' met leraren uit het leerplichtonderwijs. Er ontstaan contacten en studenten en cases worden besproken. Dat kost niet eens veel en via IT kan de communicatie van die learning communities ook worden bestendigd.

Wat met de voorbereiding op bachelor via hbo5? Het niveau van hbo5 moet bewaard blijven, met een systeem van kwaliteitszorg, de 'toets nieuwe opleiding', om na te gaan of een programma echt op het niveau van hbo5 zit. Dat zit ingebakken in het hoger onderwijs. De leerdoelstellingen moeten op het geijkte niveau zitten en er zal meer frequent een kwaliteitstoets zijn dan tot nog toe gebeurde in het volwassenenonderwijs.

2.6. Repliek van Anne Mees

Anne Mees kan zich helemaal terugvinden in de bedenking dat een diploma misschien niet het allerbelangrijkste is. De realiteit vertelt echter een ander verhaal en vele cursisten zijn ooit al tegen de diplomavereiste opgebotst. Spreekster vreest dat dit ook nog lang zo zal blijven. Een diploma geeft toegang tot verder onderwijs en tot werk. Het wordt nog veel meer gevraagd dan men denkt. En spijtige waarheid is dat mensen die een diploma niet hebben, vaak ook niet over de juiste vaardigheden beschikken, stipt ze nog aan.

Wat betreft AAV en de minder goede scores die op dit punt werden toegekend door de inspectie, is haar eigen school wel positief beoordeeld, maar de spreker erkent dat ze uit de eigen uren iemand vrijstelt om de zaak pedagogisch-didactisch aan te sturen. Men kan immers nergens terecht voor hulp. De pedagogische begeleidingsdiensten leggen de focus bij het basis- en secundair onderwijs. Het volwassenenonderwijs vergt een aparte aanpak en heeft dan ook nergens een toevlucht. Het vraagt van de leerkrachten een behoorlijk grote 'klik'.

De spreekster gaat niet altijd akkoord met wat hier al is gezegd over het verhogen van het beleidsvoerend vermogen. Volgens haar vereist een goed beleidsvoerend vermogen in de eerste plaats een goede leiding, een goede directie en bekwame bestuurders. Ze is er niet van overtuigd dat dat gegeven rechtstreeks verweven is met de schaalgrootte. Met de plannen voor schaalvergroting gaat ook altijd netgebondenheid gepaard. De spreekster betitelt zichzelf als een koele minnares van schaalvergroting. Bovendien brengt dit het risico met zich dat de lokale regionale samenwerking verstoord wordt. Dat laatste is haar primaire doel, ongeacht in welke vorm dat gebeurt. De sleutel is netoverschrijdend en lokaal samenwerken.

Spreekster weerlegt dat ze zou beweren dat er te veel afstemming is van algemene vorming op het beroepsgerichte. Ze stelt wel dat de algemene vorming door de VDAB niet altijd wordt gewaardeerd of wordt mogelijk gemaakt. Zolang de VDAB afgerekend wordt op het aantal werklozen dat zo snel als mogelijk aan de slag kan, zal dat ook niet veranderen. Zij beslissen echter over het basisinkomen van cursisten en hebben daarmee een sterk wapen in handen om hen te verplichten zonder meer snel werk te aanvaarden. De VDAB stapt dus niet mee in de idee dat een verhoging van de geletterdheid leidt tot meer duurzame tewerkstelling en bepaalde problemen proactief oplost.

Wat het niveauverschil tussen de examencommissie en het tweedekansonderwijs betreft, weet de spreekster niet goed hoe dat kan worden opgelost. Men stelt vooral de verschillen vast. Binnen de eigen leerplannen zitten er heel wat onderzoeksmodules, wat bij de examencommissie niet aan bod komt omdat onderzoek niet kan worden bevestigd. Cursisten stappen dan ook graag naar de examencommissie. Soms heeft het ook te maken met afstemming van leerplannen. Als het eindniveau bij de examencommissie B2 is en bij het tweedekansonderwijs B1 het startniveau, en er zijn drie modules te volgen van X aantal uren, dan ligt het eindniveau heel wat hoger. Cursisten hebben dat heel snel door en slagen gemakkelijk als ze in de eerste of tweede module zitten. Mogelijk kan de inspectie daar iets aan doen. Voorlopig kan men enkel een leegloop vaststellen in de modules die anders worden ondervraagd bij de examencommissie.

Ter verduidelijking geeft *Jan Durnez* nog mee dat de consortia instonden voor overleg en afspraken met sociale partners en lokale besturen als aanbieders van flankerend onderwijsbeleid. Vlaanderen heeft nu nog maar voor enkele gemeenten in middelen daarvoor voorzien. In zijn regio met 217.000 inwoners is dat niet het geval, hoewel er onverminderd nood is aan afspraken en samenwerking tussen die diverse partners. Dat moge dus in elk geval duidelijk zijn.

Kathleen HELSEN,
voorzitter

Jan DURNEZ
Vera CELIS,
verslaggevers

Gebruikte afkortingen

AAV	Aanvullende Algemene Vorming
ADD	attention deficit disorder
ADHD	attention deficit hyperactivity disorder
aso	algemeen secundair onderwijs
BKO	buitenschoolse kinderopvang
bso	beroepssecundair onderwijs
CBE	centrum voor basiseducatie
CEDEFOP	Centre Européen pour le Développement de la Formation Professionnelle
CLB	centrum voor leerlingenbegeleiding
CVO	centrum voor volwassenenonderwijs
dko	deeltijds kunstonderwijs
EVC	eerder verworven competenties
EVK	eerder verworven kwalificatie
GIA	Geletterdheid, Integratie/Inburgering en Anderstaligheid
GKK	geïntegreerd kwaliteitskader
GOK	gelijke onderwijskansen
gon	geïntegreerd onderwijs
hbo	hoger beroepsonderwijs
HoGent	Hogeschool Gent
ICT	informatie- en communicatietechnologie
IT	informatietechnologie
kmo	kleine of middelgrote onderneming
KU Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
M-decreet	decreet betreffende maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften
NT2	Nederlands als tweede taal
NVAO	Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie
OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OKOT	onderwijskwalificerende opleidingstrajecten
PAV	project algemene vakken
PISA	Programme for International Student Assessment (van de OESO)
Se-n-Se	secundair-na-secundair
SER	Sociaal-Economische Raad (Nederland)
SERV	Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen
SLO	Specifieke Lerarenopleiding
SYNTRA	Vlaams Agentschap voor Ondernemersvorming
TADD	tijdelijke aanstelling van doorlopende duur
TKO	tweedekansonderwijs
tso	technisch secundair onderwijs
UCLL	Universitair Centrum Leuven-Limburg
VaSEV	Vragenlijst Studie- en Examenvaardigheden
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
Vlor	Vlaamse Onderwijsraad
Vocvo	Vlaams Ondersteuningscentrum voor het Volwassenenonderwijs